

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VALSTYBINIO VALDYMO FAKULTETO
TEISINĖS INFORMATIKOS KATEDRA**

**LAURA AUGULYTĖ
ELEKTRONINĖS VALDŽIOS ADMINISTRAVIMAS**

**ELEKTRONINĖS PASLAUGOS
LIETUVOS BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOJE**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas –
Prof. dr. Arūnas AUGUSTINAITIS**

Vilnius, 2004

TURINYS

TURINYS.....	2
IVADAS.....	3
1.SEPNA TEIKIMO LIETUVOS BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOJE PRIELAIIDOS.....	8
1.1.Elektroninės viešosios paslaugos gyventojams ir specializuotos elektroninės paslaugos nusikaltusiems asmenims: ypatumai ir skirtumai.....	8
1.2.SEPNA teikimą įtakojantys faktoriai.....	10
1.2.1.Strateginis faktorius	10
1.2.2.Bausmių vykdymo sistemos politika.....	11
1.2.2.1. Tarptautinis reglamentavimas.....	12
1.2.2.2. Nacionalinis reglamentavimas.....	13
1.2.3.Informacinės visuomenės plėtros faktorius.....	15
1.2.4.Socialinis faktorius.....	15
1.2.5.Kultūrinis faktorius.....	16
1.2.6.Technologinis faktorius.....	17
1.2.7.Ekonominis faktorius.....	18
2.ELEKTRONINIŲ PASLAUGŲ NUSIKALTUSIEMS ASMENIMS PRAKTINIO TAIKymo LYGINAMOJI ANALIZĖ.....	20
2.1.Specialiųjų elektroninių paslaugų nuteistiesiems taikymo pavyzdžiai.....	20
2.2.Elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims modelių palyginimas.....	21
2.2.1.HERO projektas.....	25
2.2.2.HUMAN projektas.....	27
3) Web pagrindu sukurta terpė distancinėms konsultacijoms su specialistais; taip pat nepriklausomų asmenų iš „išorės“ nuomonės gavimas;.....	27
3.SIŪLOMŲ ELEKTRONINIŲ PASLAUGŲ LIETUVOS BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOJE TEIKIMO SPECIALIZACIJA IR MODELIAI.....	28
3.1.Elektronines paslaugas nuteistiesiems teikianti institucija Lietuvoje.....	28
3.2.Struktūriniai padaliniai, kurių paslaugas siūloma perkelti į elektroninę erdvę.....	29
3.3.Elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims teikimo naudingumo analizė bei prioritetų nustatymas.....	31
3.3.1.Lietuvos bausmių vykdymo sistemos prioritetai.....	31
3.3.2.Asmenų, galinčių naudotis elektroninėmis paslaugomis, dalis.....	32
3.3.3.Naudojimosi paslaugomis dažnumas.....	33
3.3.4.Nusikaltimų skaičiaus pokytis kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose.....	43
3.3.5.SEPNA teikimo prioritetai.....	44
3.4.SEPNA teikimo modeliai.....	44
3.4.1.Pirmojo etapo SEPNA modeliai.....	44
3.4.2.Antrojo etapo SEPNA modeliai.....	47
3.4.3.Trečiojo etapo SEPNA modeliai.....	49
3.4.4.Ketvirtojo etapo SEPNA modeliai.....	50
3.5.SEPNA teikimo techniniai sprendimai.....	51
4.IŠVADOS.....	54
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....	56
SUMMARY.....	62

IVADAS

Europos Sąjungos, taip pat ir Lietuvos bausmių vykdymo sistemą reglamentuojančiuose teisės aktuose akcentuojamas principas, kad sąlygos įkalinimo įstaigose turi būti kuo labiau priartintos prie gyvenimo laisvėje sąlygų.

Vienas iš Lietuvos bausmių vykdymo institucijos – Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas) – strateginių tikslų - humanizuoti kardomojo kalinimo (suėmimo) ir bausmių vykdymo sistemą, rengiant Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų projektus bausmių vykdymo klausimais, maksimaliai priartinant jų nuostatas prie Europos standartų reikalavimų ir Europos kalėjimų taisyklių bei sudarant sąlygas bausmei atlikti, kad ši bausmė būtų ne tik nusikaltusio asmens nubaudimas, bet padėtų, atlikus bausmę, grįžti į visuomenę [25]. Naujuose baudžiamuosiuose įstatymuose akcentuojama, kad dažniau turi būti taikomos alternatyvios laisvės atėmimui bausmės, skatinamas su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių rengimas [30]. Tokiu būdu nusikalte asmenys gali būti rengiami integruotis į visuomenę efektyviau ir panaudojant ženkliai mažesnes sąnaudas. Be to, siekiama priartinti pataisos inspekcijų veiklą prie pažangių Europos Sąjungos valstybių probacijos tarnybų veiklos, laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygas priartinti prie rekomenduojamų Europos įkalinimo įstaigų taisyklėse.

Todėl vykstant bausmių vykdymo politikos reformai, nusikaltusių asmenų pataisos procese vis labiau atkreipiamas dėmesys ne į jų priežiūrą, elgesio kontrolę, bet socialinę rehabilitaciją, pagalbą jiems padedant integruotis į visuomeninį gyvenimą, kuriame didžiulis dėmesys skiriamas galimybėms naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis.

Problema ir temos aktualumas

Teigiama, kad laisvės atėmimo bausmė nėra vien tik pataisos priemonė, tačiau daro ir neigiamą poveikį ją atliekantiems asmenims. Per bausmės atlikimo laiką nuteistieji praranda socialinius įgūdžius (savarankiškumą priimant sprendimus, norą prisiimti atsakomybę, pasitikėjimą savimi, toleranciją, gebėjimą reikšti mintis), ryšius su šeimomis, teisę į gyvenamąjį plotą, be to, pasikeičia situacija darbo rinkoje ir pan. Ilgalaiškės laisvės atėmimo bausmės metu asmenys praranda įgūdžius savarankiškai tvarkyti elementariausius gyvenimiškus, net buitinius reikalus. Išėjęs į laisvę, nuteistasis susiduria su tokiais sunkumais kaip pasikeitusios gyvenimo aplinkybės, neigiamas visuomenės požiūris, buities sunkumai. Tokie asmenys, neturėdami kur gyventi, darbo bei negaudami reikiamos socialinės paramos, vėl nusikalsta ir grįžta į įkalinimo įstaigas [24]. Asmenys,

atliekantys bausmę pataisos įstaigose, yra visiškai izoliuoti nuo visuomenės bei virtualaus pasaulio, dėl ko patys negali išsiugdyti tinkamų gebėjimų ieškant reikiamos informacijos: apie galimybes mokytis, dirbti, pragyvenimo ir maitinimo sąlygas ir kt. jau išėjus iš pataisos namų. Šie asmenys nepasiruošę priimti aplinkos pokyčių, įtakojamų informacinės visuomenės plėtros. Todėl jų likimas priklauso nuo to, kaip jiems bus padėta pasirengti permainingoms ir reintegracijai į nuolat kintančią informacinę visuomenę ir darbo rinką dar bausmės atlikimo metu. Todėl didžiausia ir svarbiausia problema – informacijos ir būtinausių nuteistųjų poreikius tenkinančių paslaugų, būtinų išėjus į laisvę tam, kad lygiomis teisėmis nusikaltę asmenys galėtų konkuruoti darbo rinkoje, siekti legalių pajamų, išsilavinimo, gauti nakvynę, maistą, pašalpas ir kitas paslaugas, jų pateikimo, naudojant naujausius informacinių technologijų metodus ir patrauklius būdus, trūkumas. Kalėjimų departamento teikiamų paslaugų perkėlimu į elektroninę erdvę siekiama išplėsti informacinių technologijų taikymo galimybes Lietuvoje.

Investicijomis į Kalėjimų departamento informacinių technologijų infrastruktūrą tikimasi eliminuoti skaitmeninę atskirtį, kurios rate nagrinėjamu atveju atsiduria nuteistieji – internetu negalintys naudotis žemo išsilavinimo ar mažas pajamas gaunantys asmenys, o daugumai jų trūksta ir motyvacijos bei informacijos juo naudotis. Elektroninėmis paslaugomis siekiama padėti ypatingų poreikių ir socialinę atskirtį turintiems asmenims – nuteistiesiems – reintegruoti į visuomenę, suvokti interneto (intraneto) teikiamų ir specialiai nusikaltusiems asmenims pritaikytų galimybių privalumus.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Šio darbo **tikslas** – įvertinti elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims pritaikymo ir teikimo galimybes Lietuvoje, siekiant efektyvesnės šių asmenų socialinės rehabilitacijos bei reintegracijos į visuomenę.

Tiksliui pasiekti keliami **uždaviniai** yra:

- išnagrinėti specializuotų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims teikimo prielaidas šių paslaugų teikimą įtakojančių faktorių kontekste;
- palyginti ir įvertinti parengtas elektroninių paslaugų teikimo nuteistiesiems programas bei praktiškai taikomus modelius;
- nustatyti elektroniniu būdu galimas teikti paslaugas, įvertinti jų teikimo naudingumą pagal tam tikrus kriterijus;
- specializuotas elektronines paslaugas nusikaltusiems asmenims suskirstyti prioritetinėmis grupėmis ir pateikti galimus paslaugų teikimo modelius;

- įvertinti specializuotų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims teikimo technines galimybes bei laukiamus rezultatus.

Tikslinės grupės

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytus teiginius, šiame darbe nagrinėjamos prielaidos tik toms elektroninėms paslaugoms teikti, kurios patenkintų pagrindinius, gyvenimiškai svarbius ir būtinus asmenų, priskiriamų visuomenės padidintos rizikos grupei, specifinius poreikius. Todėl darbo tikslinės grupės išskiriamos šios:

- asmenys, kuriems taikoma kardomoji priemonė – suėmimas;
- asmenys, atliekantys terminuotas laisvės atėmimo bausmes;
- asmenys, atliekantys laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes;
- asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų;
- asmenys, atliekantis su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes;
- atlikę bausmę asmenys.

Toliau darbe visos šios grupės apjungiamos į vieną, apibendrintai vadinamą nusikaltusių asmenų grupę.

Darbe naudojamų sąvokų aiškinimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, nusikalte asmenys yra priskiriami socialinės atskirties asmenų grupei. **Socialinė atskirtis** apibrėžiama kaip nesavanoriškas asmens atribojimas nuo pagrindinių tolygios žmogaus socialinės raidos galimybių, nesuteikiant jam didesnių pasirinkimo alternatyvų, esant silpniems socialiniams ryšiams su šeima, draugais, visuomene.⁽⁵⁾ Toks apibūdinimas tinka asmenims, esantiems penitencinę veiklą vykdančių įstaigų įskaitoje. Tokių asmenų kasmet yra apie 19 000. **Penitencinė sistema** – tai bausmių vykdymo sistema, kurioje bausmes vykdančios institucijos yra kardomojo kalinimo, laisvės atėmimo vietos, probacijos ir parolio tarnybos. **Parolis** – baudžiamosios teisės institutas, kuriuo nuteistas už nusikaltimą asmuo yra paleidžiamas iš bausmės atlikimo vietos prieš terminą su sąlyga, kad toliau elgsis nepriekaisštingai ir nepažeidinės įstatymų. **Probacijos tarnyba (veikla)** – tarnybos (regioninės ir teritorinės pataisos inspekcijos), kurių veiklos objektas yra bausmių, nesusijusių su laisvės atėmimu, vykdymas; lygtinai paleistų iš įkalinimo įstaigų asmenų integracijos į visuomenę programų vykdymas. **Laisvės atėmimo vietos** – areštinės, pataisos namai, nepilnamečių pataisos namai, kalėjimai, atviros kolonijos, laisvės atėmimo vietų ligoninė ir kardomojo kalinimo vietos (tardymo izoliatoriai).

Kadangi pagrindinis specializuotų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims teikimo tikslas yra didinti socialinės rehabilitacijos bei integracijos į visuomenę efektyvumą, darbe dažnai minimos sąvokos resocializacija, socialinė rehabilitacija, integracija bei socialinė adaptacija. Išskirtina yra socialinė adaptacija, kadangi tai – asmenybės prisitaikymas prie socialinės aplinkos. Šiuo atveju nuteistojo socialinę adaptaciją sudaro prisitaikymas prie pataisos įstaigos socialinės aplinkos, o ne prie aplinkos, išėjus į laisvę. Kitos trys sąvokos apibūdina nuteistųjų pataisymo (auklėjimo) procesą. **Resocializacija** – tai sistema, pritaikyta nuteistajam prisitaikyti prie visuomenės normų ir sąlygų ir skatinanti gyventi pagal visuomenėje priimtinas taisykles. **Socialinė rehabilitacija** – tai socialinių, psichologinių, pedagoginių, teisinių priemonių taikymas socialiai dezadaptuotiems asmenims – nuteistiesiems, kad būtų atkurtos pagrindinės asmenybinės funkcijos, fizinė, psichinė sveikata ir dorovė, socialinis statusas. **Integracija** - tai asmens, eliminuoto iš visuomenės ir veiklos visuomenėje, psichologinis ir fizinis grįžimas į visuomenę [1]

Šio darbo tikslinei grupei – nusikaltusiems asmenims – pritaikytos elektroninės paslaugos, teikiamos Lietuvos bausmių vykdymo sistemos institucijų, darbe vadinamos specializuotomis elektroninėmis paslaugomis nusikaltusiems asmenims (toliau – **SEPNA**).

Informacinės visuomenės plėtros komitetas pateikė apibrėžimą, pagal kurį **elektroninėmis paslaugomis** vadinamos bet kokios paslaugos, kurias asmuo turi galimybę gauti jo buvimo vietoje skaitmeniniu pavidalu viešaisiais kompiuterių tinklais ir taip patenkinti būtiniausius savo poreikius bei gauti informaciją. Toks apibrėžimas iš esmės tiktų ir specializuotoms elektroninėms paslaugoms nusikaltusiems asmenims apibūdinti, tačiau šiuo atveju kitaip turėtų būti suvokiami viešieji kompiuterių tinklai. Tais atvejais, kai specializuotos elektroninės paslaugos teikiamos asmenims, paleistiems iš įkalinimo įstaigų, atliekantiems su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes bei atlikusiems bausmę asmenims, tuomet, kaip ir įprastiniais atvejais, specializuotos elektroninės paslaugos gali būti pritaikytos teikti viešuosiuose interneto prieigos taškuose. Tuomet, kai specializuotos elektroninės paslaugos teikiamos asmenims, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, kurie atlieka terminuotas laisvės atėmimo ar su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, turi būti įrengti vidiniai prieigos taškai, skirti tik toms specializuotoms paslaugoms gauti, be prieigos prie viešųjų interneto tinklų. Šiam tikslui siūloma naudoti Intraneto tinklą. **Intranetas** – tai organizacijos vidinė, interneto technologijomis bei Web protokolais paremta informacinė sistema, skirta organizacijos nariams, darbuotojams ir kitiems autorizuotiems asmenims [4]. Intraneto prieigos taškų buvimas kardomojo kalinimo bei laisvės atėmimo vietose yra privaloma sąlyga specializuotoms elektroninėms paslaugoms teikti.

Darbo metodai

- Europos sąjungos ir Lietuvos teisės aktų, reglamentuojančių bausmių vykdymo sistemos veiklą, informacinės visuomenės plėtrą ir socialinius procesus, nagrinėjimas;
- parengtų projektų elektroninėms paslaugoms diegti, ataskaitų apie vykdomą veiklą, tyrimų informacinės visuomenės plėtros srityje bei interneto svetainėse pateiktos informacijos analizė;
- Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje siūlomų teikti specializuotų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims naudingumo tyrimas.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados ir naudotos literatūros sąrašas.

Pirmojoje dalyje įvairiais aspektais nagrinėjamos SEPNA teikimo prielaidos. Pirmoji dalis sudaryta iš trijų skyrių. Pirmajame skyriuje nagrinėjami elektroninių viešųjų paslaugų gyventojams bei specializuotų elektroninių paslaugų ypatumai bei skirtumai tarp jų. Antrajame skyriuje SEPNA nagrinėjamos jos įtakojančių faktorių – strateginio, bausmių vykdymo politikos, informacinės visuomenės plėtros, socialinio, kultūrinio technologinio bei ekonominio – kontekste.

Antrojoje šio darbo dalyje lyginami jau praktikoje pritaikyti SEPNA modeliai bei projektai ir programos, parengti elektroninių paslaugų pritaikymui nusikaltusiųjų asmenų poreikiams tenkinti.

Trečioji dalis skirta praktinio SEPNA įgyvendinimo Lietuvoje modelių aprašymui. Ši dalis sudaryta iš penkių skyrių, kuriuose trumpai aprašoma Lietuvos bausmių vykdymo institucijos veikla, išskiriamos struktūrinių padalinių paslaugos, kurias siūloma perkelti į elektroninę erdvę, nagrinėjamas šių paslaugų teikimo naudingumas, išskiriami prioritetai, įvertinami laukiami rezultatai.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

Darbe pateiktos lentelės sunumeruotos didėjančia tvarka, pateikti paveikslai numeruojami nepriklausomai nuo lentelių numeracijos, taip pat didėjančia tvarka.

Literatūros sąrašas sudarytas iš naudotų knygų ir straipsnių sąrašų, kuriuose autoriai surašyti abėcėlės tvarka, teisės aktų sąrašo bei interneto svetainių sąrašo.

1. SEPNA TEIKIMO LIETUVOS BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOJE PRIELAIDOS

Elektroninių viešųjų paslaugų pritaikymo specialioms nusikaltusiųjų asmenų poreikiams tenkinti arba nusikaltusių asmenų specifinių paslaugų gyvenimiškiems poreikiams tenkinti perkėlimo į elektroninę erdvę galimybės Lietuvoje nebuvo nagrinėtos. Manoma, kad tai susiję su bausmių vykdymo sistemą koordinuojančios organizacijos pobūdžiu: Kalėjimų departamentas yra statutinė organizacija, veikianti pagal griežtai reglamentuotus nuostatus. Be to, iki šiol vyravusio požiūrio į nusikaltusius asmenis ir bausmių vykdymo specifiką, penitencinės veiklos įstaigos yra uždaros, jos turi didelius saugumo reikalavimus, disponuoja slapta informacija, todėl negali paprastomis priemonėmis ir lanksčiai prisitaikyti prie informacinės visuomenės plėtros tendencijų elektroninių paslaugų teikimo srityje. Dėl šių priežasčių specializuotų elektroninių paslaugų teikimo nusikaltusiems asmenims galimybės, numatant paskatas ir kliūtis, nagrinėjamos įvairiais aspektais.

1.1. Elektroninės viešosios paslaugos gyventojams ir specializuotos elektroninės paslaugos nusikaltusiems asmenims: ypatumai ir skirtumai

Kadangi SEPNA diegimo tikslas yra efektyvi nusikaltusiųjų asmenų socialinė rehabilitacija bei reintegracija į visuomenę, jiems skirtų elektroninių paslaugų diegimą būtina derinti su informacinės visuomenės plėtros strategija bei remtis atliktais elektroninių viešųjų paslaugų poreikio tyrimais.

Informacinės visuomenės plėtros komitetas, tyrimo metu įvertinęs potencialiausių elektroninių viešųjų paslaugų vartotojų ratą, sugrupavo elektronines paslaugas į skirtas verslui, bei skirtas gyventojams. Kadangi SEPNA yra skirtos individualiam asmens poreikių tenkinimui, jos sietinos ir lygintinos su elektroninėmis viešosiomis paslaugomis gyventojams. Elektroninės valdžios koncepcijos 2 priede, vadovaujantis Europos Sąjungos programiniais dokumentais, numatytos šios elektroninės viešosios paslaugos gyventojams: pajamų deklaravimas (turto, pajamų); laisvų darbo vietų (iš jų ir valstybės tarnyboje) paieška; socialinės išmokos ir kompensacijos (bedarbio pašalpos, kompensacijos už vaistus, stipendijos, pašalpos daugiavaikėms šeimoms); asmens dokumentai (pasai, asmens tapatybės kortelės, vairuotojų pažymėjimai, autorių teisių apsauga); transporto priemonių registravimas; leidimai statyti pastatus; pranešimai policijai; leidinių, publikacijų paieška viešosiose bibliotekose; gimimo ir mirties liudijimai; gyvenamosios vietos deklaracijos; interaktyvios gydytojų konsultacijos ir registracija poliklinikose; paraiškos (mokytis universitete, kelti kvalifikaciją) [13]. Visos šios paslaugos yra teikiamos viešaisiais interneto tinklais, jomis

galima naudotis įrengtuose viešuosiuose interneto prieigos taškuose. Šis modelis elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims teikimui tinka tik tam tikrais atvejais:

- kai elektroninėmis paslaugomis naudojasi asmenys, atlikę bausmes arba atliekantys su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes;
- kai elektroninėmis paslaugomis naudojasi pakankamą kompiuterinį raštingumą turintys asmenys;
- kai elektroninėmis paslaugomis naudojasi pakankamai socializuoti asmenys.

Tačiau įvertinus statistinius duomenis apie nusikaltusių asmenų amžių (plačiau apie tai 3.3.2 skyriuje), akivaizdu, jog nusikaltimus dažniausiai padaro neturintys išsilavinimo arba turintys žemą išsilavinimą, asocialūs, darbingo amžiaus tačiau iki nusikaltimo padarymo niekur nedirbę arba neturėję pastovaus darbo asmenys. Padidintos rizikos grupės asmenų poreikiai dažnai yra tie patys kaip ir normaliai visuomenėje funkcionuojančių asmenų. Tačiau žymiai skiriasi šių poreikių patenkinimo galimybės.

Atsižvelgiant į bausmės vykdymo tikslą – ne tik nubausti už padarytą nusikaltimą, bet ir atlikus bausmę padėti grįžti į visuomenę, nusikaltusiems asmenims pirmiausia taikytinos šios paslaugos: laisvų darbo vietų paieška, socialinės išmokos ir kompensacijos, asmens dokumentai, leidinių, publikacijų paieška viešosiose bibliotekose, gimimo ir mirties liudijimai, gyvenamosios vietos deklaracijos, interaktyvios gydytojų konsultacijos ir registracija poliklinikose, paraiškos (mokyti universitete, kelti kvalifikaciją). Įvertinus šių paslaugų gavimo galimybes, jų teikimui numatomi tokie ypatumai:

- elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims turinys identiškas atitinkamų viešųjų elektroninių paslaugų, teikiamų gyventojams, turiniui;
- elektroninės paslaugos nusikaltusiems asmenims teikiamos priemonėmis, pritaikytomis socialinę atskirtį turintiems asmenims (šiuo atveju tai žemą išsilavinimą turintys, asocialūs asmenys);
- elektroninės paslaugos nusikaltusiems asmenims teikiamos viešuosiuose interneto prieigos taškuose arba specialiuose interneto prieigos taškuose, kai jomis naudojasi asmenys, atlikę bausmes arba atliekantys su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes;
- elektroninės paslaugos nusikaltusiems asmenims teikiamos intraneto prieigos taškuose, kai jomis naudojasi asmenys, esantys kardomojo kalinimo arba laisvės atėmimo vietose;

- elektroninės paslaugos nusikaltusiems asmenims teikiamos tik tiksliai autentifikavus vartotoją arba tik registruotiems vartotojams.

Elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims poreikis mažai skiriasi nuo elektroninių viešųjų paslaugų gyventojams ištirto poreikio, tačiau jų teikimas ypatingas dėl visuomenės dalies, kuriai šios paslaugos skirtos, specifikos, kuri dažnai lemia neigiamą visuomenės požiūrį.

Siekiant pagrįsti SEPNA teikimo galimybes ir būtinumą, toliau specializuotų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims teikimo prielaidos nagrinėjamos minėtas paslaugas įtakančių faktorių – strateginio, politinio, informacinės visuomenės plėtros, socialinio, kultūrinio, technologinio bei ekonominio – kontekste.

1 paveikslas. SEPNA įtakojantys faktoriai

SEPNA glaudžiai susijęs su Europos nacionalinėmis prioritetinėmis veiklos sritimis, kuriose siekiama visuomenės atsparumo ir saugumo. Šiandienangi šiuolaikinėje baudmių vykdymo srityje yra tik laikinai izoliuoti ir atlikę bausmę vėl įsilieję visuomenėje. Europos tarybos numatyta, kad bausmos vienodos galimybės tenkinti būtinuosius poreikius. Europos tarybos numatyta, kad bausmose tiksluose dešimtmečiui pabrėžiama, kad turi būti sustiprinta kova prieš kompiuterinį neraštingumą ir kad kiekvienas gyventojas turi būti aprūpintas priemonėmis, reikalingomis gyventi ir dirbti naujoje informacinėje visuomenėje. Turi būti siekiama išvengti atvejų, kai informacija gali būti neprieinama. Šis principas akcentuojamas ir Lietuvos nacionalinėje informacinės visuomenės plėtros koncepcijoje, kurioje numatoma sudaryti realias sąlygas visiems šalies gyventojams tenkinti savo poreikius viešųjų interneto prieigų ir viešųjų informacinių tinklų plėtros pagalba. Tam turėtų būti sukurta visuomenei lengvai prieinama nuotolinių studijų sistema, paremta IT panaudojimu, leidžianti gyventojams mokytis, tobulintis nepriklausomai nuo gyvenamosios bei darbo vietos; sudarytos sąlygos skaitytojams naudotis kompiuterizuotomis Lietuvos ir užsienio bibliotekų paslaugomis, informacijos šaltiniais; išvystytas interneto prieigos taškų tinklas; plėtojamos kitos elektroninės paslaugos [11]. Šių paslaugų teikimo modeliai taikytini ir nusikaltusiems asmenims. Pavyzdžiui, Elektroninės sveikatos strategijos 2005

– 2010 metams parengto projekto bendrosios nuostatos, tikslai, uždaviniai bei principai taikytini ir *e-sveikatos* paslaugoms nusikaltusiems asmenims.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje numatyti ilgalaikiai valstybės raidos prioritetai taip pat sudaro prielaidas elektroninių viešųjų paslaugų pritaikymui nusikaltusiems asmenims [17]. Socialinės apsaugos, Gyventojų kompetencijos, Valstybės valdymo ir savivaldos bei Žinių ekonomikos ir elektroninio verslo sektoriuose numatomais veiksmais siekiama teikti prevencines ir reabilitacines socialines paslaugas socialinės atskirties grupėms, kurioms priskiriami ir asmenys, grįžę iš įkalinimo vietų, didinti nepalankioje socialinėje padėtyje esančių žmonių galimybes naudotis informacinėmis technologijomis, plėtoti žmonių, turinčių ypatingų poreikių, išitraukimo į informacinę visuomenę programas, panaudojant informacinių technologijų galimybes, o šiems tikslams pasiekti skatinamos investicijos tobulinti ir plėsti kompiuterinių tinklų galimybes ir jų naudojimą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 patvirtino Nacionalinėje darnaus vystymosi strategiją. Šis darbas atitinka dvi šios strategijos kryptis: nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas; švietimo ir mokslo vaidmens didinimas.

Vienas iš Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo principų – lygių galimybių principas. Šios krypties tikslas – užtikrinti lygias galimybes visiems žmonėms, visų pirma, socialiai atskirtoms grupėms, pasinaudojant naujomis galimybėmis, kurios numatomos šiame darbe. Elektroninės paslaugos suteiks vienodas galimybes bausmę atliekantiems asmenims naudotis fizine infrastruktūra, dalyvauti švietimo ir mokymo veikloje, tobulinti socialinius įgūdžius ir įgyti naujų įgūdžių bei gauti kitą tiesioginę ar netiesioginę pagalbą, siekiant išlikti aktyviais ekonominio ir socialinio gyvenimo dalyviais ar jais tapti pasibaigus bausmės atlikimo terminui. Be to, išskirtas dar vienas strategijos įgyvendinimo principas – tai mokslo ir žinių bei technologinės plėtros principas. Vadovaujantis šiuo principu, įvairių sektorių vystymasis turi būti pagrįstas šiuolaikiškais mokslo laimėjimais, žiniomis, naujausiomis technologijomis. Žinių bei technologijų taikymas bausmių vykdymo sistemoje turi didelį teigiamą poveikį siekiant geresnių socialinės integracijos rodiklių.

1.2.2. Bausmių vykdymo sistemos politika

SEPNA teikimo galimybių nagrinėjimas Lietuvos bausmių vykdymo sistemos politikos kontekste svarbus dėl nuteistųjų padėties teisinio reglamentavimo bei dėl visuomenės požiūrio į nusikaltusius asmenis formavimo. Valstybės bausmių vykdymo politika nustato, kokiais principais vadovaujantis, kokių tikslų siekiant ir kokiomis formomis bei metodais kriminalinės bausmės turi

būti vykdomos. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. IX – 1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 32-1318) patvirtintos Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 36 punkte nustatyta, kad bausmių vykdymo politika vykdoma vadovaujantis principu, kad kiekvienas individas yra unikalus ir vertingas, prioritetiniais bausmės tikslais laikomi nusikaltusių asmenų pataisymas ir resocializacija; atsižvelgiant į valstybės ekonomines išgales; siekiant užtikrinti asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, grįžimą į visuomenę, imamasi visų galimų priemonių, kad būtų užtikrintas bent minimalus laisvės atėmimo bausmės atliekančių asmenų aprūpinimas darbu, kad jie socialiai nedegraduotų ir neprarastų profesinių įgūdžių; pagal išgales suteikiant profesinį išsilavinimą, atitinkantį darbo rinkos poreikius; ugdant vidines asmenų vertybes, skatinant kalinių švietimą ir mokymą. Elektronines paslaugas siūloma diegti vadovaujantis nuteistųjų iniciatyvos ugdymo principu ir visuomenės pagalbos pataisant nuteistuosius principu. Tiek valstybei, tiek ir visuomenei turi rūpėti, koks žmogus sugrįš į visuomenę, todėl ir bausmės vykdymo etape būtina, kad nuteistojo ryšiai su visuomene nenutrūktų (Švedas).

Didelę reikšmę valstybės vykdomos bausmių vykdymo politikos kryptingumui turi tarptautiniai teisės aktai ir nacionaliniai teisės aktai, įtakojami socialinių, ekonominių, moralinių ir kitų elementų [7]. Toliau skyriuje nagrinėjamos tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų nuostatos, skatinančios skirti didesnę dėmesį nusikaltusiųjų asmenų poreikiams ir pritaikyti elektronines paslaugas jų tenkinimui.

1.2.2.1. Tarptautinis reglamentavimas

Tarptautinės teisės aktai daro didelę įtaką Lietuvos nacionalinei bausmių vykdymo sistemai. Jungtinių tautų organizacija ir Europos Tarybos Ministrų Komitetas XX amžiaus antroje pusėje priėmė nemažai konvencijų ir rekomendacijų bei rezoliucijų, skirtų laisvės atėmimo ir alternatyvių laisvės atėmimui bausmių vykdymo klausimais: Konvencija prieš kankinimą ir kitokių žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą; Dėl trumpalaikių išvykų iš kalėjimų; Dėl darbo kalėjimuose, Dėl švietimo kalėjimuose, Dėl nuteistųjų rinkimų, civilinių ir socialinių teisių ir kt. Šiuose teisės aktuose įtvirtinami nuteistųjų žmogaus teisių ir laisvių standartai, jų apsaugos mechanizmas, nustatomi reikalavimai kalinių darbui ir švietimui, kalinių gyvenimo ir buitiniams sąlygoms kalėjimuose ir pan. [5, 6]

Visų išvardytų teisės aktų nuostatas apjungia ir apibendrina Europos Kalėjimų taisyklės, Taisyklės reglamentuoja: „[kalinimas jau pats savaime dėl laisvės atėmimo yra bausmė. Todėl kalinimo sąlygos bei kalinimo įstaigos režimas, išskyrus elementus, kuriuos pateisina izoliacija bei

būtinumas palaikyti discipliną, neturi didinti kalinių kančių“. Šių Taisyklių 65 taisyklė valstybėms – Europos Tarybos narėms rekomenduoja „imtis **visų galimų priemonių**, kad pataisos įstaigos organizavimo bei valdymo būdas padėtų“:

- užtikrinti, kad gyvenimo sąlygos atitiktų žmogiškojo orumo reikalavimus bei priimtus visuomenės gyvenimo standartus;

- mažintų žalingą kalinimo poveikį bei skirtumus tarp gyvenimo laisvėje ir kalinimo metu, nes pastarasis turi tendenciją mažinti kalinių savigarbą bei asmeninės atsakomybės jausmą;

- palaikyti ir stiprinti tuos ryšius su giminaičiais bei išorės pasauliu, kurie remia geriausius kalinių bei jų šeimų interesus;

- suteikti kaliniams galimybes šiuolaikinėmis priemonėmis ugdyti sugebėjimus bei gabumus, kurie padidintų jų sėkmingos adaptacijos perspektyvas išėjus į laisvę. (LTU knyga).

Lietuva, šių tarptautinių organizacijų nare, privalo siekti, kad šie reikalavimai būtų numatyti nacionalinėje teisinėje sistemoje bei įgyvendinami kasdieniniame gyvenime. Todėl šiame darbe siūloma viena iš pagrindinių priemonių tarptautiniuose teisės aktuose nustatytiems tikslams siekti – specializuotų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims pritaikymas, diegimas bei naudojimas.

1.2.2.2. Nacionalinis reglamentavimas

SEPNA teikimą gana ženkliai įtakoja nusikaltusių asmenų teisinė padėtis. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse ypatingai daug dėmesio skiriama nuteistųjų laisvės atėmimu bausmėmis specialiosioms teisėms ir pareigoms. Kad nuteistieji, atliekantys laisvės atėmimo bausmės galėtų dalyvauti mokamoje darbinėje veikloje, tenkinti savo materialinius, kultūrinius poreikius, naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir turėti ryšius su išoriniu pasauliu, jiems įstatymo suteiktos specialiosios teisės.

- teisė už asmeninėse sąskaitose turimus pinigus įsigyti maisto produktų ir būtinausių reikmenų, literatūros, laikraščių ir žurnalų;
- teisė siųsti ir gauti neribotą kiekį laiškų;
- teisė gauti informaciją apie bausmės atlikimo tvarką ir sąlygas, savo teises ir pareigas. Bausmių vykdymo įstatymai nenustato kategoriško šios informacijos pateikimo būdo;

- teisė kreiptis su pasiūlymais, prašymais (pareiškimais), peticijomis ir skundais į bausmės vykdymo ar kitą valstybės ar savivaldybės instituciją ar įstaigą, pareigūną, visuomeninę ar tarptautinę organizaciją, taip pat kitas įmones, įstaigas ar organizacijas. Šių kreipimųsi kiekis bausmių vykdymo įstatymuose neribojamas;
- Teisė gauti medicinos pagalbą. Šios teisės turinį sudaro Sveikatos sistemos įstatyme (Žin., 1994, Nr. 63-1231) bei kituose sveikatos apsaugos įstatymuose numatytos Lietuvos Respublikos gyventojų (taip pat ir nuteistųjų) teisės, pvz., teisė turėti sveiką, saugią fizinę ir socialinę aplinką bei gauti informaciją apie pavojų sveikatai šioje aplinkoje; teisė gauti informaciją apie savo sveikatą ir teisė į šios informacijos konfidencialumą; teisė gauti sveikatos priežiūrą;
- teisė gauti teisinę pagalbą: teisinę informaciją, teisės konsultacijas ir kt. [9]

Šiame darbe siūloma nusikaltusiems asmenims suteiktų teisių įgyvendinimui reikalingas priemonės perkelti į elektroninę erdvę, taip suteikiant galimybę dažniau ir kokybiškesnėmis priemonėmis šiomis teisėmis naudotis. Akivaizdu, kad apribojimai naudotis SEPNA atsiranda tik pasikeitus nusikaltusiojo asmens teisei padėčiai įkalinimo įstaigoje (pvz., gavęs nuobaudą, nuteistasis patalpinamas į baudos izoliatorių). Kitų trukdžių realizuoti savo teises įprastomis formomis, o taip pat ir jas perkėlus į elektroninę erdvę, teisės aktuose nenumatyta.

Yra ir kiti dokumentai, kurių principai sąlygoja SEPNA taikymo priimtinumą. Ilgalaikės bausmių vykdymo sistemos veiklos užtikrinimo programoje vienas iš pagrindinių bausmių vykdymo sistemai pavestų uždavinių yra rengti nuteistuosius grįžti į visuomenę. Kaip priemonės šiam uždaviniui siekti Kalėjimų departamentas parengė ir direktoriaus įsakymais patvirtino programas, susijusias su nuteistųjų švietimu, adaptacija bei integracija visuomenėje. Reikia pažymėti, kad kiekvienos programos taikymas yra tiesiogiai susijęs su objektyviais nuteistųjų poreikiais, t.y. su tais poreikiais, kurių patenkinimas įgalintų asmenį po bausmės, ypač laisvės atėmimo bausmės, atlikimo tapti pilnaverčiu visuomenės nariu, sugebančiu ir norinčiu savarankiškai bei teisėtai būdais siekti gyvenime užsibrėžtų tikslų ir spręsti iškylančias problemas. Programų įgyvendinimo efektyvumą nulemtų paslaugų, reikalingų specialiesiems poreikiams tenkinti, teikimas elektroninėje erdvėje. Minėtose programose akcentuojamas informacijos teikimo kokybės gerinimas, įdarbinimo bei lavinimo ir profesinio švietimo problemų sprendimas, būsto ieškojimo, mokėjimo naudotis pinigais, sveikos gyvensenos ir bendravimo įgūdžių lavinimas [10]. Informacinės visuomenės plėtros komiteto atliktų tyrimų duomenimis, elektroninių paslaugų visuomenei teikimas šiais

klausimais, didelių trukdžių neturi ir yra prioritetas. Todėl SEPNA šiose srityse pagrindu gali būti laikomi visuomenei taikytinų elektroninių viešųjų paslaugų modeliai.

1.2.3. Informacinės visuomenės plėtros faktorius

Bausmę atliekantiems asmenims pasinaudoti šiuolaikinėmis informacijos pateikimo priemonėmis (pvz., internetu) yra draudžiama dėl saugumo ir bausmės atlikimo tikslų, todėl nemaža dalis tokių asmenų iš viso nežino interneto ir nemoka naudotis jo teikiamomis galimybėmis. Atitinkamai iškyla poreikis dar pataisos įstaigose kalintiems asmenims suteikti visapusišką informaciją patraukliomis formomis, atitinkančiomis nuolat kintančią informacinę visuomenę, joje vykstančius procesus, vykdyti šių asmenų profesinį informavimą ir konsultavimą, sudaryti sąlygas ugdyti informacijos paieškos ir socialinius įgūdžius.

Elektroninė paslauga yra neatsiejama e. Europos programos dalis („E. Europa 2005: Informacijos visuomenė visiems“ („eEurope 2005: An information society for all“). Europos Komisijos sudaryto eEurope 2005 veiksmų plano misijai – Informacinė visuomenė visiems – vykdyti, yra parengta programa eTEN, skatinanti informacinės visuomenės paslaugų diegimą. eTEN siekiai – vystyti ne tik e-vyriausybės, e-sveikatos, e-mokslo, bet ir e-įterpties paslaugų diegimą. E-įterpties paslaugos – tai elektroninių paslaugų pritaikymas žmonėms su negalia ar senesnio amžiaus žmonėms bei jiems pritaikytos e.paslaugos, tokiu būdu mažinant skaitmeninę atskirtį tarp informacijos vartotojų ir neleidžiant atsirasti visuomenės grupėms, atskirtoms nuo informacinių technologijų. Todėl šiam tikslui siekti specializuotas elektronines paslaugas siūloma taikyti ir asocialiems, socialiai remtiniems asmenims bei padidintos rizikos asmenų grupei, kuriai priskiriami ir asmenys, atlikę arba atliekantys laisvės atėmimo ir su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes.

1.2.4. Socialinis faktorius

SEPNA teikimą socialinio faktoriaus kontekste pagrindžia dvi kryptys – kovos su socialine atskirtimi kryptis ir nusikaltimų kontrolės ir prevencijos kryptis.

Socialinės atskirties kryptis. Lietuvos Respublikos 2004-2006 metų nacionaliniame kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų plane iš įkalinimo įstaigų sugrįžę asmenys įvardinami kaip socialinės rizikos asmenys. Šiame plane teigiama, kad viena iš būtinų tokių asmenų socialinės integracijos grandžių yra profesinis mokymas, darbinių įgūdžių ugdymas, pagalba įsidarbinant. Šiuo metu įdarbinimas ir profesinis mokymas apima labai nedidelę dalį įkalinimo įstaigose esančių asmenų. Socialinės paslaugos pagal poreikius vienodai turi būti prieinamos visoms

socialinėms grupėms, taip pat rizikos grupėms, tarp kurių yra kaliniai, buvę kaliniai. Be to, numatoma mažinant socialinės, turtinės, geografinės ir kitos padėties sąlygojamas kliūtis šiuolaikinių informacinių technologijų panaudojimo galimybėms, suteikti visiems šalies gyventojams galimybes naudoti informacines technologijas asmeninėms ir visuomeninėms reikmėms, išplėtoti naudojimosi naujomis informacinėmis technologijomis mokymo suaugusiems sistema, sudaryti bibliotekų skaitytojams galimybes naudotis informacijos ištekliais internetu. Plane įsipareigojama siekti, kad naudojimas internetu taptų prieinamas mažas pajamas turintiems žmonėms nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos; plėtoti suaugusių mokymą naudoti kompiuteriu, internetu ir kitomis informacinėmis technologijomis.

Nusikaltimų kontrolės ir prevencijos kryptis. Nacionalinėje nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programoje pažymimos pagrindinės nusikalstamų priežastys ir sąlygos yra neužimtumas ir išsilavinimo stoka. Nusikaltimų prevencijai didžiausią įtaką daro valstybės vykdoma užimtumo, švietimo, baudžiamoji ir bausmių vykdymo bei bausmę atlikusių asmenų resocializacijos politika. Valstybė, vertindama neužimtumo įtaką nusikalstamumo augimui, pripažįsta, kad į visuomenės poreikius orientuota darbo rinkos politika yra ypač svarbi nusikaltimų prevencijos kryptis. Atsižvelgiant į tai, kad švietimo sistema turi didelę įtaką asmenybės formavimui, švietimo politika vertinama kaip svarbi nusikaltimų prevencijos kryptis, todėl turi būti siekiama sudaryti lygias esančioms laisvėje mokymosi galimybes, sudaryti sąlygas pritaikyti įgytą išsilavinimą socialiai naudingoje veikloje [16].

Abiejose kryptyse akcentuojamas būtinumas suteikti kuo geresnes sąlygas nusikaltusiems asmenims naudoti švietimo, įdarbinimo bei informavimo paslaugomis. Todėl šiame darbe nagrinėjamos SEPNA teikimo galimybės taip pat suteiks pagrindą Lietuvos Respublikos 2004-2006 metų nacionaliniame kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų plane ir Nacionalinėje nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programoje numatytiems siekiams – kurti naujas ir vykdyti įkalintų asmenų profesinio rengimo programas, pagerinti mokymo sąlygas ir padidinti nusikaltusiųjų asmenų užimtumą – įgyvendinti.

1.2.5. Kultūrinis faktorius

Bausmių vykdymo politika dažniausiai priklauso nuo visuomenės moralinės būklės bei visuomenės teisinės sąmonės lygio. Istoriskai susiklostė, kad bausmių vykdymo sistema evoliucionavo nuo grindžiamos principais, kad nuteistasis turi kentėti, kad pasitaisytu, iki progresyvosios bausmių vykdymo sistemos, kuri reglamentavo kalinių pataisos priemones – darbą, švietimą, auklėjimą ir rūpinimąsi nuteistuoju po bausmės atlikimo. Natūralu, kad ir šiuolaikinės

visuomenės požiūris į nuteistuosius skyla į du kraštutinius: pirmas – nuteistasis turi pajusti kančią ir visuomenės neapykantą; antras – humanizuojama bausmių atlikimo tvarka ir sąlygos, siekiant pozityviai paveikti nuteistąjį. Be abejonės, jei visuomeninė kultūra bus orientuota į kuo didesnės kančios suteikimą ir neapykantos rodyką nusikaltusiems asmenims, galimybės pritaikyti elektronines paslaugas nusikaltusiems asmenims bus ženkliai mažesnės negu esant šiuo metu vyraujančiai kultūrinei sampratai apie bausmės atlikimo sąlygų gerinimą bei pačios bausmės vykdymo struktūros keitimą.

SEPNA teikimui įkalinimo įstaigose neabejotinai turės įtakos ir vidinė, nuteistųjų asmenų tarpusavio bendravimo kultūra. Siekiant išvengti tokios kultūros įtakos besinaudojančių specializuotomis elektroninėmis paslaugomis nusikaltusiųjų asmenų kiekiui, t.y. jo mažėjimui, motyvuojančias ar kitas programas turi parengti specialūs Kalėjimų departamento struktūriniai padaliniai, kurių dalis turimos informacijos nėra viešai skelbiama.

1.2.6. Technologinis faktorius

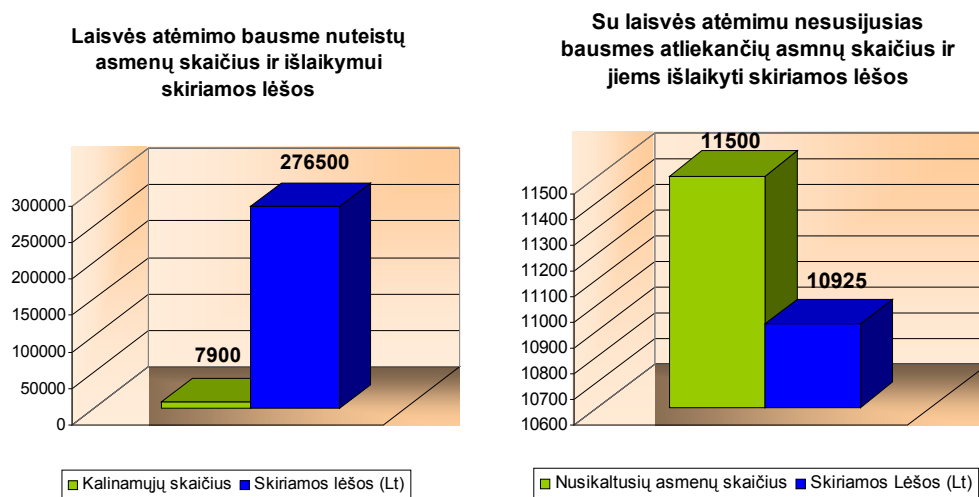
SEPNA teikimo kokybė bei galimybės tiesiogiai susijusios su informacinių technologijų panaudojimu. Informacinių technologijų plėtros perspektyva Kalėjimų departamente nagrinėjama atsižvelgiant į padėtį Lietuvoje. Informacinių technologijų ir telekomunikacijų sektorius užima dominuojančią vietą Lietuvos ūkio plėtros struktūroje. Informacines technologijas bandoma taikyti ir siekiant sumažinti socialinius bei demografinius netolygumus, įgyvendinti visų šalies piliečių informacinį aprūpinimą. Taip pat įvairiomis priemonėmis yra skatinama informacinių technologijų ir telekomunikacijų plėtra ir jų panaudojimas valstybės institucijų veiklos intensyvinimui, siekiama šių institucijų veiklos modernizavimo, grindžiant jį informacinių priemonių naudojimu. [12, 43] Elektroninių paslaugų diegimas Kalėjimų departamente bei jų pritaikymas nusikaltusiųjų asmenų specialiųjų poreikių tenkinimui atitinka informacinių technologijų ir telekomunikacijų plėtros tikslus Lietuvoje. SEPNA teikimas prisidės prie Informacinių technologijų ir telekomunikacijų plėtros strategijoje 2002-2015 metams numatyto uždavinio valstybės valdymo ir savivaldos modernizavimo srityje – pertvarkyti viešųjų paslaugų teikimą taip, kad informacija, reikalinga gyventojų ūkinei veiklai, būtų prieinama per kompiuterių tinklus – įgyvendinimo. Dar vienas svarbus teigiamas ITT panaudojimo aspektas – geografiškai nutolusių, po visą Lietuvą išsidėsčiusių Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų sujungimas tarpusavyje ir su centru, sąlygojantis efektyvesnę SEPNA teikimo kokybę bei kontrolę.

Teikiant SEPNA ypatingai didelis dėmesys turi būti skiriamas informacijos saugumui bei vartotojo identifikavimui [15], todėl svarbi yra ne tik skaitmeninių technologijų plėtra, bet ir

biometrinių įrenginių tobulinimas, plitimas ir pritaikymas. Šių technologijų panaudojimo teikiamų galimybių pagalba būtų sumažinta rizika, kylanti dėl specializuotų elektroninių paslaugų vartotojų specifikos.

1.2.7. Ekonominis faktorius

Diegiant SEPNA būtina atsižvelgti į ekonominį faktorių, t. y. kurioje srityje ir kiek ekonomiškai naudinga šias paslaugas teikti. Ekonominis faktorius nėra vien tik institucijos veiklos organizavimo reikalas. Daugeliu atvejų jis nagrinėjamas valstybės vykdomos ekonominės politikos kontekste. Valstybės vykdomos bausmių vykdymo politikos kryptingumui didelę reikšmę turi valstybės ekonominė situacija. Demokratinėse valstybėse bausmių vykdymo sistemos išlaikymas reikalauja didelių finansinių valstybės biudžeto išlaidų. Be to, efektyviai veikianti bausmių vykdymo sistema turi sugrąžinti visuomenei žmogų, kuris savo gyvenimo tikslų siektų teisėtomis priemonėmis ir būdais, t.y. nebedarytų naujų nusikaltimų. Remiantis statistiniais duomenimis, vieno nuteistojo laisvės atėmimo bausme išlaikymas per dieną kainuoja apie 35 Lt, o vieno nusikaltusio asmens, atliekančio su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes – apie 0,95 Lt. Lyginant lėšas, reikalingas asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmes bei su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, išlaikymui per dieną, susidaro ryškus skirtumas, kadangi 1,5 karto mažesniai skaičiui laisvės atėmimo bausmes atliekančių asmenų skiriama 25 kartus daugiau lėšų (2 paveikslas).

2 paveikslas. Nusikaltusiųjų asmenų, esančių pataisos namų bei probacijos tarnybų įskaitoje, skaičius ir jų išlaikymui skiriamos lėšos (Lt/parą).

SEPNA indėlis nuteistojo asmens pataisymui ekonomine prasme reiškia mažėjančias valstybės išlaidas bausmių vykdymo institucijų veiklai.

Prieš diegiant SEPNA tikslinga atlikti tyrimus ir skaičiavimus, kiek vienam nuteistajam kainuoja paslaugų teikimas įprastiniais būdais ir kiek atskiros paslaugos teikimas kainuotą ją teikiant virtualioje aplinkoje.

2. ELEKTRONINIŲ PASLAUGŲ NUSIKALTUSIEMS ASMENIMS PRAKTINIO TAIKYMO LYGINAMOJI ANALIZĖ

Skyriuje apžvelgiama, ar yra paslaugos Lietuvoje bei užsienyje pritaikytos nuteistiesiems naudotis jomis elektroninėje erdvėje, kokie paslaugų bei asmenų grupių prioritetai išskiriami, kokie modeliai taikomi. Antrajame dalie skyriuje pateikiamas kai kuriose Europos šalyse elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims modelių palyginimas.

2.1. Specialiųjų elektroninių paslaugų nuteistiesiems taikymo pavyzdžiai

Išnagrinėjus Lietuvos institucijų, susijusių su bausmių vykdymo sistema, interneto svetaines, jose nepavyko rasti teikiamų elektroninių paslaugų, pritaikytų specialiesiems nuteistų asmenų, atliekančių su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes arba atlikusių laisvės atėmimo bausmes, poreikiams tenkinti. Savaimė suprantama, kad tokių paslaugų, skirtų laisvės atėmimo bausmes atliekantiems asmenims taip pat nėra, kadangi šiuo metu jiems yra draudžiama naudotis Internetu. Informacija, pateikiama interneto svetainėse, yra orientuota į valstybinių institucijų poreikius ir skirtos statistinei, teisinei ar kitai informacijai gauti. Pavyzdžiui, Jungtinių tautų vystymo programos atstovybė Lietuvoje 1997 m. inicijavo Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro (NPLC) įsteigimą. Centras buvo įkurtas siekiant formuoti moksliskai pagrįstą nusikalstamumo prevencijos, jo priežasčių bei sąlygų šalinimo politiką Lietuvoje, kaip prioritetinę ir strateginę nusikalstamumo kontrolės kryptį, inicijuoti, organizuoti ir koordinuoti nusikalstamumo prevencijos programas bei priemones, derinant jas su šalyje vykdomomis teisinės sistemos, socialine, ekonomine ir kitomis reformomis. NPLC kaupia informaciją apie nusikalstamumą, jo priežastis, sąlygas ir prevenciją, tvarko šią ir su ja susijusias teisinės, statistinės ir kitos informacijos duomenų bazę; inicijuoja, rengia bei organizuoja nusikalstamumo prevencijos programų bei kitų priemonių, padedančių užtikrinti visuomenės saugumą, įgyvendinimą bei atlieka kitas funkcijas. Tačiau tai nėra specializuotas centras, kurio paslaugos būtų skiriamos kriminalines bausmes atliekantiems ar atlikusiems asmenims. Šio centro leidžiami periodiniai ir specializuoti leidiniai, rengiamos teisinio švietimo programos yra skirtos nusikalstamumo prevencijos subjektams. Tačiau interneto svetainėje pateikiami teisės aktai, teisės aktų projektai, publikacijos kriminologinėmis temomis ir šia informacija gali naudotis asmenys, atlikę kriminalines bausmes arba atliekantys su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes [48]. Be to, yra sukurta Automatizuota Statistinė Informacinė Sistema (ASIS), kuri vartotojams pateikia teisėsaugos bei statistikos institucijų atvirą informaciją,

susijusių su nusikalstamumu ir jo prevencija. Tačiau informacija skirta tarnybiniam naudojimui ir pateikiama tik užsiregistravusiems vartotojams.

Kalėjimų departamento bei jam pavaldžių kai kurių įstaigų taip pat nėra specialiųjų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims, nesantiems laisvės atėmimo vietose. Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus regionų pataisos inspekcijos turi internetines svetaines, kuriose pateikiami socialinę bei teisinę pagalbą teikiančių institucijų adresai bei telefonai. Šiaulių regiono pataisos inspekcijos puslapyje [62] taip pat suteikta galimybė užduoti klausimus, tačiau norint gauti atsakymą, reikia turėti asmeninę elektroninio pašto dėžutę ir tai sudaro nepatogumų. Panevėžio pataisos namų internetinėje svetainėje tiesiog aprašoma, kokią veiklą ši institucija vykdo.

Rusijoje taip pat veikia organizacija, užsiimanti nuteistųjų teisių apsauga, problemų sprendimu, bausmės atlikimo priežiūra. Baudžiamosios teisės reformų rėmimo centro [56] pagrindiniai tikslai – sudaryti sąlygas įkalintų asmenų skaičiaus mažėjimui bei sukurti pagrindus teisės aktams vykdant baudžiamosios sistemos reformą; humanizuoti įkalinimo sąlygas. Tačiau šio centro veikla nukreipta į visuomenę: įvairios publikacijos, brošiūros, leidiniai, knygos, radijo laidos bei interneto puslapis teikia teisinę pagalbą nuteistųjų šeimos nariams, artimiesiems ir kitiems su įkalintais asmenimis susijusiems žmonėms, o tuo pačiu ir visai visuomenei. Internetinėje organizacijos svetainėje visuomenės nariai gali pareikšti savo nuomonę dėl baudžiamosios teisės bei bausmių vykdymo sistemos reformos, gauti išsamią teisinę informaciją, vidinėje e.bibliotekoje perskaityti visus organizacijos publikuojamus leidinius, užduoti klausimus bei gauti atsakymus į juos. Šios organizacijos teikiamomis e.informacijos paslaugomis taip pat gali naudotis asmenys, atlikę laisvės atėmimo bausmes bei paleistieji prieš terminą.

Specializuotų elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims teikimo srityje pažengusios yra kai kurios Europos Sąjungos šalys. Šiuo metu daugiausiai kalbama apie dviejų projektų – HERO ir HUMAN įgyvendinimą. Be šiuose projektuose numatytų elektroninių paslaugų taip pat yra sukurtos atskiros interneto (intraneto) svetainės, teikiančios nuteistiesiems ar buvusiems kalinimas švietimo paslaugas, psichologinio palaikymo, bendravimo ir panašias paslaugas. Išsamesnis šių projektų bei interneto svetainių aprašymas pateikiamas 2.2. skyriuje.

2.2. Elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims modelių palyginimas

Labiausiai paplitusios yra interneto svetainės, teikiančios moralinę bei psichologinę pagalbą asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmes. Visų jų turinys labai panašus. Pavyzdžiui, organizacijos PARC [57] (Prison Activist Resource Center) kuriama informacinio pobūdžio svetainė. Šioje organizacijoje dirba tik savanoriai. Pagrindiniai jos uždaviniai:

- išsklaidyti mitus apie tai, kad masiškas įkalinimas skatina plačiai paplitusią neteisybę įkalinųjų bei kitų visuomeninių grupių tarpe;
- Įkvėpti ir motyvuoti žmones (aktyvistus) vykdyti pozityvią veiklą įkalinimo sistemos ir kalinių prigimtinių bei civilinių teisių tobulinimui;
- teikti praktinę pagalbą tiems aktyvistams, kurie tokią veiklą vykdo.

Svetainės siekiama apjungti auklėtojus (pedagogus), savanorius, kalinamuosius ir nuteistuosius bei jų šeimas. Svetainė sukurta taip, kad ja galėtų naudotis net ir turintys mažą kompiuterinį raštingumą asmenys. Pagrindinė pateikiama informacija – tai organizuojamų renginių kalendorius, informacija apie medicininę priežiūrą įkalinimo įstaigose, informacija kovojant su narkotikais. Be abejonės yra ir forumas diskusijoms aktualiomis temomis, pasidalinimui informacija. Taip pat puslapyje pateikiama informacija apie visuose JAV kalėjimuose esančius gamybos barus, pasakojimai bei diskusijos apie nuteistųjų darbą, gaminius. Be to, organizacijos PARC iniciatyva yra sudaryta e-biblioteka, kurioje pateikiami minėtos organizacijos rekomenduojami straipsniai, žurnalai, įvairios naujienos.

Daug informacijos pateikiama jauno amžiaus nusikaltusiems asmenims, nuteistųjų ir kalinamųjų artimiesiems. Dauguma pateikiamos informacijos prieinama tik registruotiems vartotojams.

Yra vedama statistika, kiek kartų per dieną ši svetainė aplankoma. Per metus, nuo 2003 m. lapkričio mėnesio, ji buvo aplankyta 1 029 771 kartų, t.y. apie 3120 kartų per parą.

Taip pat yra kuriama kalinių meno galerija, kurioje numatoma patalpinti kalinių kūrybos darbus (piešinius, eilėraščius, meno dirbinių nuotraukas).

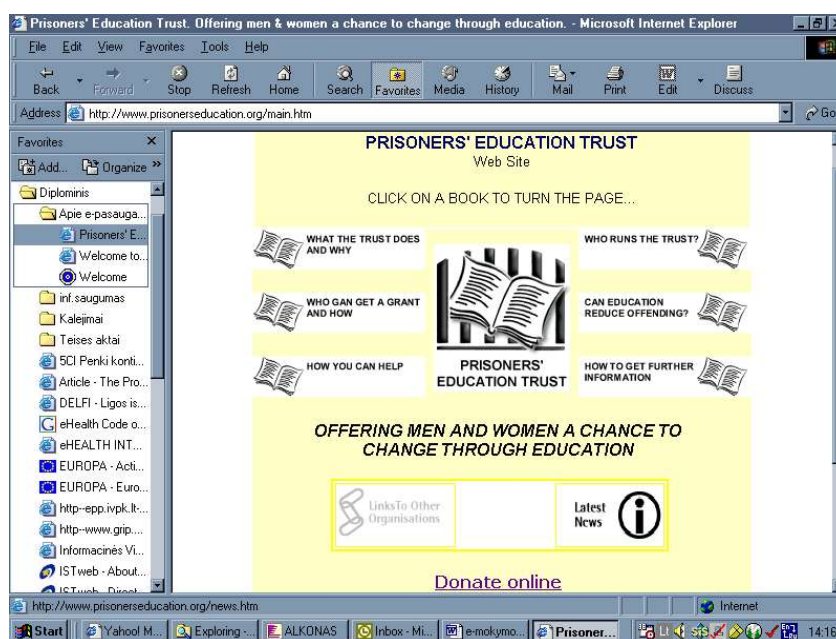
Tarptautinės švietimo kalėjimuose organizacijos iniciatyva ir kitų institucijų, kurios pritarė, kad reikia plėsti išsilavinimo galimybes kalėjimuose, 1989 metais buvo įkurta „Nuteistųjų švietimo viltis“ [53]. Pradėjusi nuo vieno kalėjimo, mokymo schema dabar apima 86 įkalinimo įstaigas. Distancinis mokymas – ypatingai aktualus įkalinimo įstaigose, kadangi mokymo paketai gali „keliauti“ kartu su nuteistuoju iš įstaigos į įstaigą ir priimtinas tiems, kurie dėl saugumo sumetimų negali lankyti įprastų pamokų klasėse. Projekto rengėjai įsitikinę, kad švietimas įkalinimo įstaigose teigiamai veikia nuteistųjų reabilitacijos procesą bei mažina pakartotino nusikalstamumo tikimybę.

„Vilties“ tikslai:

- išplėsti distancinio mokymo galimybes universitetiniam ir profesiniam išsilavinimui gauti;
- plėtoti švietimą kalėjimuose.

Organizacija glaudžiai bendradarbiauja su Švietimo kalėjimuose organizacijos skyriais, kad nustatytų projekto efektyvumą. Projekte teigiama, kad distancinis mokymas nėra lengvas užsiėmimas, jis reikalauja kruopštaus darbo, kad pasiekti rezultatą. Tai ypač tinka asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmes, kadangi:

- jie gali studijuoti būdami užrakinti kameroje;
- jie gali tęsti mokymus juos perkėlus į kitą kalėjimą;
- mokyti gali ir tie, kurie dėl saugumo negali būti leidžiami į bendras klases.

3 paveikslas. Vartotojui pateikiamas dialoginis langas.

Keliose Europos Sąjungos šalyse yra parengti ir pradėti įgyvendinti specialiai nuteistųjų būtiniausiems poreikiams tenkinti elektroninių paslaugų teikimo projektai. Šie projektai (HUMAN ir HERO) – tai *e.švietimo* bei *e.medicinos* paslaugos nuteistiesiems. Žemiau, 1 lentelėje pateikiamas šių projektų palyginimas.

Projekto pavadinimas	Sveikatos ir švietimo paslaugos nusikaltusių asmenų reabilitacijoje HERO (Health and Educational support for the Rehabilitation of Offenders)	Sveikata nuteistiesiems TeleMatics pagalba HUMAN (Health through teleMatics for inmates)
Šalys, kuriose projektas vykdomas	Didžioji Britanija, Vokietija, Italija, Ispanija, Graikija	Italija, Ispanija
Projekto tikslinė grupė	1) 18-25 metų asmenys, nusikalte pirmąjį kartą; 2) kalinamieji, kuriuos rengiamasi netrukus paleisti (nepaisant amžiaus ribos bei padarytų nusikaltimų skaičiaus)	tikslinė grupė nenurodyta
Projekto suma	2 900 000 eurų	1 591 207 eurų, iš kurių 855 972 finansuojama Europos Sąjungos lėšomis
Projekto pritaikomumas	8 kalėjimai, dalinai atviros ir uždaros sulaikymo vietos	nekonkretizuojamas
Projekto siekiai, tikslai	Sukurti palankią aplinką ir pritaikyti ją nusikaltusių asmenų aktyvesniam asmeninių poreikių, susijusių su sveikata ir švietimu, tenkinimui. HERO tikslų bus siekiama atliekant ES kalėjimų lyginamąją analizę, kuriant reabilitacijos modelius, sudarytus iš psichologinių konsultacijų, informacijos apie narkotikus ir ŽIV, pasirengimo ir praktinių programų.	Užtikrinti kokybišką ir nepertraukiamą sveikatos apsaugą ir priežiūrą įkalinimo įstaigose, atsižvelgiant į kalinamųjų poreikius bei reikalavimus sveikatos priežiūros personalui, dirbančiam įkalinimo įstaigose.
Projekto mechanizmas	Nuteistiesiems yra suteikta galimybė naudotis dialoginėmis švietimo sistemomis, CD, skaitmenine dialogine televizija, Internetu ir Intranetu. Besinaudodami tiesioginio ryšio paslaugomis, nuteistieji gali gauti informaciją a) apie sveikatą, pvz. narkotikų daromą žalą, depresiją, ŽIV plitimo riziką, kitas įkalinimo įstaigose plintančias ligas; b) pasiruošimas išėjimui į laisvę: teorinių ir praktinių užsiėmimų schemas.	1) nuteistojo skaitmeninio dienoraščio sukūrimas – medicininių duomenų pasiekiamumas ir galimybė koreguoti naudojant delninius kompiuterius; 2) esminių specializuotų paslaugų įrankiai, pritaikyti naudojimui kalėjimų kamerosose, paremti nuteistųjų (įskaitant neigaliuosius ir senyvo amžiaus žmones) sveikatos priežiūros reikalavimais; 3) Web platforma paremta distancinio konsultavimo programa su specialistais, taip pat „antrosios nuomonės“ gavimo galimybė iš „išorės“; 4) Web platformos pagrindu sukurta e-Mokymo apie naudojimąsi e-sveikatos paslaugomis programa kalinamiesiems.

1 lentelė. ES vykdomų projektų (HERO ir HUMAN) palyginimas.

2.2.1. HERO projektas

„Kalėjimai daugeliu atveju „numeta“ visuomenei nepageidaujamus ir „neprijaukintus“ asmenis. Tyrimai rodo, kad dauguma nuteistųjų į kalėjimus patenka turėdami psichikos bei sveikatos sutrikimų“, teigia Dr. Joe Cullen. Informacinės visuomenės technologijų (IVT) pagalba projekte ieškoma naujų kelių nusikaltusių asmenų reabilitacijai sveikatos bei mokymo paslaugų pagalba. Nusikaltėlių reabilitacijos sveikatos ir mokymo paslaugų pagalba HERO ('health and educational support for the rehabilitation of offenders) projektas [54], kuris finansuojamas iš Penktosios struktūrinės programos fondo (FP5 (the Fifth Framework Programme)), pirmiausia skirta nusikaltimus padariusiems asmenims, kurių amžius 18-25 metai, taip pat netrukus paleidžiamiems į laisvę asmenims, gerinant sąlygas kalėjimuose bei mažinant pakartotiną nusikalstamumą.

Su devyniais partneriais iš Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Ispanijos, Italijos ir Graikijos, testų pagalbą yra kuriamos medicininės ir mokymo paslaugos aštuoniuose Europos kalėjimuose. Tikimasi, kad ši iniciatyva sukurs pozityvią mokymosi aplinką, kurioje nusikalte asmenys bus iniciatyvesni tenkindami savo sveikatos ir išsilavinimo poreikius.

Bandomuosiuose modeliuose kaliniams yra suteikta galimybė mokytis naudojant CD, skaitmeninę interaktyviąją televiziją (DiTV), Internetą ir Intranetą. Naudodamiesi šiomis paslaugomis, nuteistieji gali gauti informaciją apie daugelį sveikatos priežiūros sričių: apie depresiją, narkotikų vartojimą, įvairių ligų plitimą. Parengimo „išorei“ projektas taip pat siūlo instrumentų rinkinį gebėjimų nustatymui ir užimtumo schemas.

Nepaisant teigiamų pasekmių, kalėjimų administracija nenoriai pritarė projektui bijodami, kad kaliniai turės galimybę pasiekti pavojingą informaciją pasinaudodami teikiamomis e.paslaugomis ir taip pakenkti kalėjimų ir kalinių saugumui. Atsakant į tai, papildomai buvo įdiegta statinė instrumentų ir paslaugų versija, skirta kardomojo kalinimo įstaigoms, atviriems ir uždariems kalėjimams. Dr. Cullen įsitikinęs, kad tai užtikrins e.paslaugų teikimo saugumą kalėjimuose.

Projektas HERO ne tik siūlo akivaizdžią pagalbą nuteistiesiems, jis taip pat teikia realią galimybę pasiekti didesnę socialinę ir ekonominę naudą tuomet, kai Europos Sąjungoje juntamas nerimas dėl kalėjimų populiacijos dydžio bei sudėties.

HERO projekto aplinkoje skiriama daug dėmesio duomenų šifravimui, autentifikavimui, duomenų apsaugai teikiant paslaugas Internetu. HERO tikslų bus siekiama pasitelkiant ES kalėjimų sistemos lyginamąjį vertinimą; sukuriant reabilitacijos modelį ir psichologinių konsultacijų turinį; stebint narkotikų patekimą bei ŽIV paplitimą; vertinant pasiruošimo bei pratybų lygį. Dr. Cullen teigia, kad projektas HERO išplėtos ir įvertins IVT

priemonių ir paslaugų taikymo galimybes nusikaltusių asmenų reabilitacijai Europos Sąjungos Bausmių vykdymo sistemoje.

Pagrindinis HERO tikslas yra sukurti, pademonstruoti ir įvertinti IVT priemones ir paslaugas nusikaltusių asmenų reabilitacijoje. HERO siūlo dvi paslaugas: sveikatos priežiūros ir mokymo. Šių paslaugų tikslas – parengti pagrindą nusikaltusių asmenų reabilitacijai sukuriant mokymosi aplinką, kurioje:

a) pirmą kartą nusikaltę asmenys turėtų galimybę produktyviau rūpintis savo sveikata ir patenkinti savo išsilavinimo poreikius būdami įstaigoje;

b) kaliniai, belaukiantys paleidimo, galėtų stipriau strategiškai pasiruošti gyvenimui išorėje.

Kalėjimai yra iššūkis IVT dėl tokių priežasčių kaip paslaugų prieinamumas, duomenų apsauga, visuomeninė izoliacija ir skurdi motyvacija. Todėl HERO kuria ir diegia integruotą asmens sveikatos sistemą, nukreiptą į konsultacijas dėl depresijos, narkotikų vartojimo ir galimybės užsikrėsti ŽIV mažinimą. Projekto metu bus sukurtos specializuotos mokymosi programos pirmą kartą nusikaltusiems asmenims. Projekte numatoma sukurti dialoginę vartotojo patikrinimą ir virtualios konferencijos įrankius, kad palengvinti vartotojo ir „mokytojo“ bendradarbiavimą.

Vienas iš kalėjimų, kuriame buvo įdiegtas bandomasis HERO projektas, yra Dyrbolto (Deerbolt) nepilnamečių kalėjimas Didžiojoje Britanijoje. Per pirmuosius du mėnesius kompiuteriai buvo pastatyti kamerose, vėliau, siekiant patogesnio bei dažnesnio naudojimo, buvo įrengtos kompiuterių klasės. Nuteistiesiems buvo suteikta galimybė naudotis kompiuteriais be priežiūros. HERO projekto personalas diskutavo su nuteistaisiais bei kalėjimų personalu apie specifinius nuteistųjų poreikius.

Pagrindinė HERO kompiuterių tema – sveikos būsenos išsaugojimas būnant kalėjime bei išėinant iš jo. Taip pat pateikiama informacija apie narkotikų vartojimą, plitimą, su tuo susijusias problemas, pvz. ŽIV viruso plitimą.

Dyrbolto kalėjime kaliniams neleidžiama naudotis internetu. Dėl to kaliniams nėra prieinami platūs interneto resursai su interaktyviomis mokymosi priemonėmis. Tačiau kaliniams suteikiama informacija apie gyvenimą išorėje, kadangi HERO projekto koordinatoriams tokios organizacijos kaip BBC Webwise, QUIT, CRISIS ir kitos, leido perteikti informaciją nuteistiesiems, tokiu būdu suteikiant pagalbą darbo paieškose, informuojant apie atlikusių bausmes asmenų organizacijas, kitus nusikaltusių asmenų pagalbos centrus.

2.2.2. HUMAN projektas

Projekto HUMAN [55] tikslas – rūpinimosi nuteistojo sveikata kokybės gerinimas ir nepertraukiamumas, bei kvalifikuotas personalas įkalinimo įstaigose. Projektas HUMAN vystomas keturiomis paralelinėmis kryptimis, sukonzentruotomis ties keturiomis skirtingomis paslaugomis. Projekto rezultatus apibūdins:

- 1) duomenų pasiekiamumas medicininės personalui, galimybė keistis jais;
- 2) pagrindinių specializuotų priemonių rinkinys aplinkai (kalėjimų kameroms), pritaikytų kalinių sveikatingumo reikalavimams (įtraukiant neįgalius ir senyvo amžiaus asmenis);
- 3) Web pagrindu sukurta terpė distancinėms konsultacijoms su specialistais; taip pat nepriklausomų asmenų iš „išorės“ nuomonės gavimas;
- 4) Web pagrindu sukurtas *e.mokymas* bei konsultavimas.

HUMAN projektas numato skaitmeninę pacientų registraciją (skaitmeniniai pacientų dienoraščiai); naudojimąsi paslaugomis telekonsultacijų platformoje; aplinką nuteistiesiems su specialiais poreikiais, turinčią šias charakteristikas:

- a) gliukozės kiekio kraujyje stebėjimo mikrosistemą;
- b) širdies aritmijos stebėjimo mikrosistemą;
- c) pagalbines įrangas;
- d) *e.mokymosi* apie paslaugas platformą.

Vėlesniuose etapuose yra numatomas sistemos papildymas narkotikų kontrolės programa.

Šių projektų taikymas tik įrodo, kad nusikaltusiems asmenims Europos šalyse skiriamas nemažas dėmesys o elektronines paslaugas įmanoma pritaikyti specialiams nusikaltusiųjų asmenų poreikiams tenkinti tose sąlygose, kokiose jie atlieka laisvės atėmimo bausmę.

3. SIŪLOMŲ ELEKTRONINIŲ PASLAUGŲ LIETUVOS BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOJE TEIKIMO SPECIALIZACIJA IR MODELIAI

Ši darbo dalis skirta praktinio SEPNA įgyvendinimo Lietuvoje modelių aprašymui. Dalis sudaryta iš penkių skyrių, kuriuose trumpai apibūdinama Lietuvos bausmių vykdymo institucijos veikla, išskiriamos struktūrinių padalinių paslaugos, kurias siūloma perkelti į elektroninę erdvę, nagrinėjamas šių paslaugų teikimo naudingumas, išskiriami prioritetai, įvertinami laukiami rezultatai.

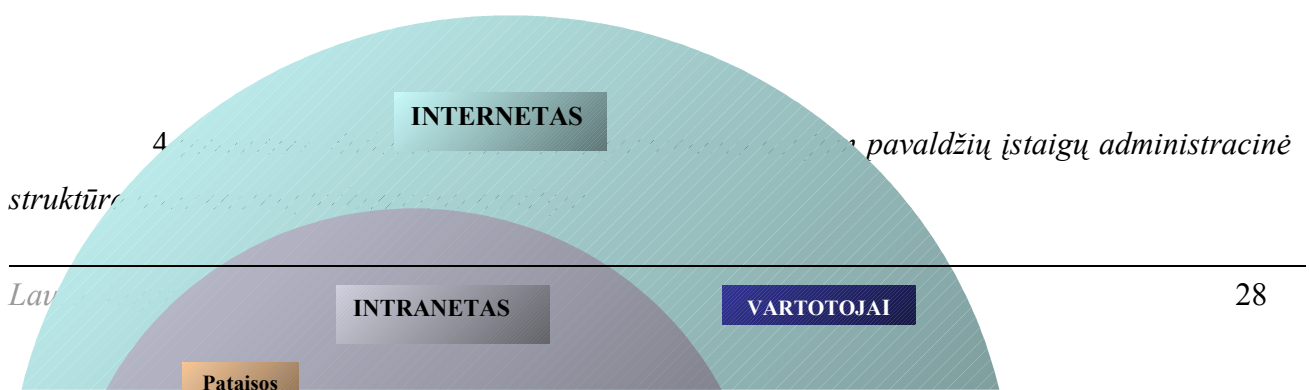
3.1. Elektronines paslaugas nuteistiesiems teikianti institucija Lietuvoje

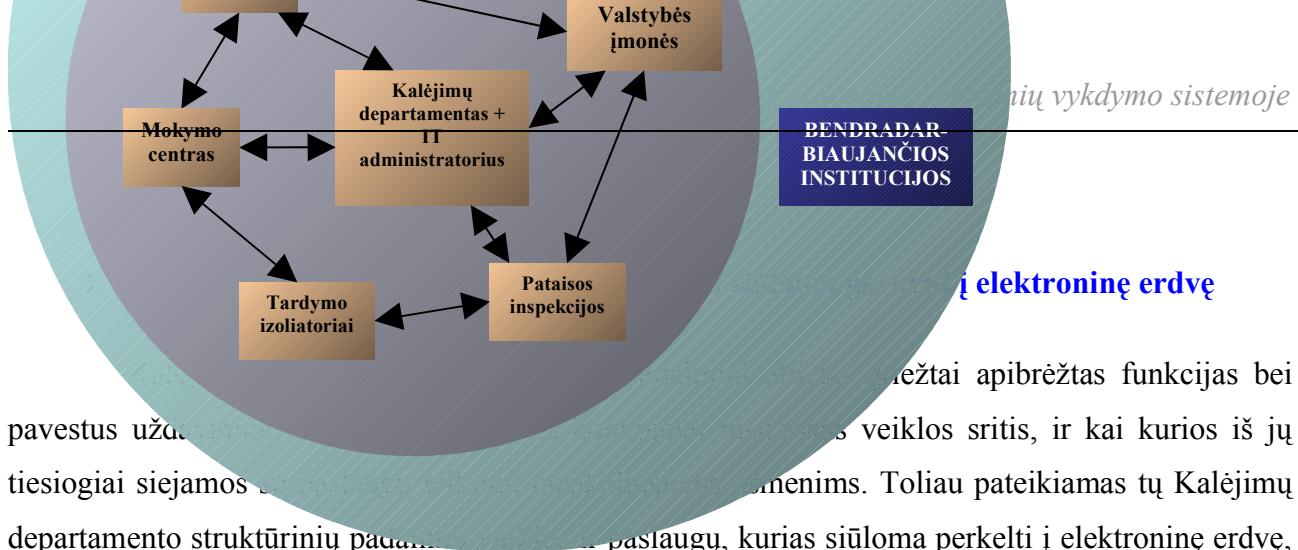
Lietuvoje bausmių vykdymo veiklą atlieka Kalėjimų departamentas bei jam pavaldžios įstaigos. Kalėjimų departamentas [58] yra biudžetinė įstaiga. Kalėjimų departamentas bei jam pavaldžios įstaigos ir valstybės įmonės vykdo uždavinius, kurie joms yra nustatyti Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymuose, Kardomojo kalinimo įstatyme, kituose įstatymuose bei teisės aktuose. Kalėjimų departamentas Lietuvoje buvo įsteigtas 1919 m. vasario 11 d.

Departamentas turi 15 jam pavaldžių įkalinimo įstaigų, kurios vykdo kardomąjį kalinimą (suėmimą) ir laisvės atėmimo bausmę, 5 regionines pataisos inspekcijas, kurios vykdo bausmes, nesusijusias su laisvės atėmimu, ir lygtinai paleistų iš laisvės atėmimo vietų prieš terminą asmenų priežiūrą, ir Mokyimo centrą, kuriame mokomi naujai priimti į tarnybą departamentui pavaldžiose įstaigose darbuotojai. Prie 5 pataisos namų veikia departamentui pavaldžios valstybės įmonės, kuriose įdarbinami nuteistieji.

Siekiant diegti SEPNA ir užtikrinti jų efektyvų funkcionavimą bei kontrolę, Kalėjimų departamente bei jam pavaldžiose įstaigose būtina įrengti ne tik interneto prieigą darbo vietose, bet ir sukurti kokybiškai funkcionuojantį, su Kalėjimų departamentu ir tarpusavyje pavaldžias įstaigas apjungiantį intraneto ryšį.

Siūloma Kalėjimų departamento bei jam pavaldžių įstaigų administracinė struktūra informacinių technologijų atžvilgiu pateikta 4 paveiksle.

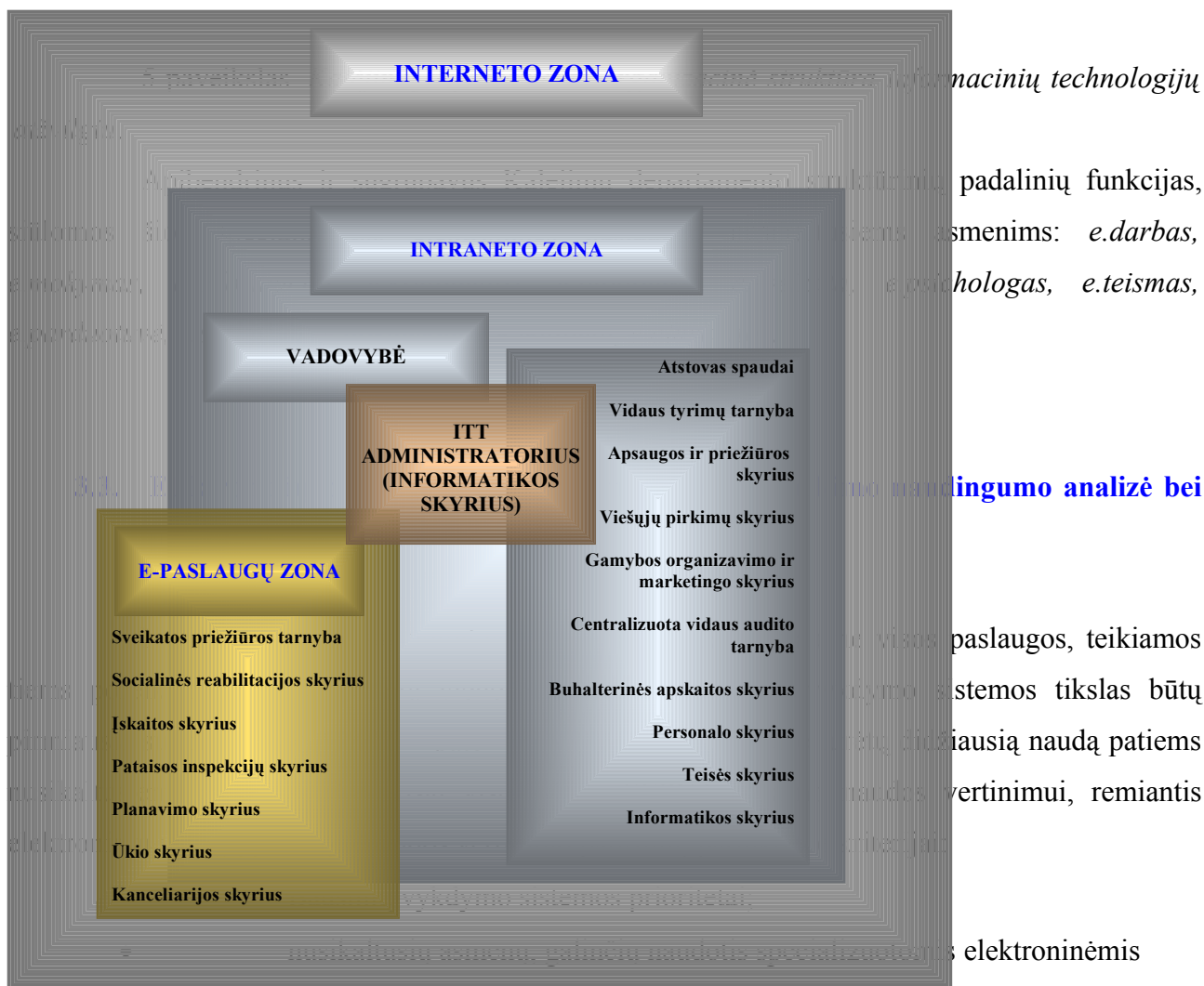
į elektroninę erdvę

reikėtų apibrėžtas funkcijas bei pavestus užduotims, apibrėžti veiklos sritis, ir kai kurios iš jų tiesiogiai siejamos su asmenimis. Toliau pateikiamas tų Kalėjimų departamento struktūrinių padalinėlių paslaugų, kurias siūloma perkelti į elektroninę erdvę, trumpas aprašymas.

- Planavimo skyriaus viena iš funkcijų yra kontroliuoti, kad įstaigose ir valstybės įmonėse būtų užtikrintas asmenų, laikomų laisvės atėmimo vietose, tinkamas apmokėjimas už darbą. Šio skyriaus paslauga – nusikaltusių asmenų asmeninių sąskaitų priežiūra, pinigų pervedimai, įvairūs išskaičiavimai.
- Įskaitos skyrius apibendrina informaciją apie suimtų ir nuteistų laisvės atėmimo bei arešto bausmėmis asmenų skaičių, judėjimą ir kitus kriterijus, susijusius su įskaitos tarnybų veikla, kaupia duomenis apie asmenis, atliekančius terminuotas laisvės atėmimo bausmes, laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos bei asmenis, kuriems paskirta kardomoji priemonė – suėmimas. Asmenys, kreipdamiesi į šį skyrių, turi galimybę susipažinti su savo asmens byla.
- Pataisos inspekcijų skyrius padeda integruotis į visuomenės gyvenimą asmenims, lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų, lygtinai atleistiems nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, pagal kompetenciją teikia socialinę paramą nuteistiesiems, esantiems pataisos inspekcijos įskaitoje; organizuoja baudžiamojo poveikio priemones – nemokamų darbų vykdymą; tvarko asmenų, nuteistų bausmėmis, nesusijusių su laisvės atėmimu (išskyrus turtinių teisių apribojimo bausmes), asmenų, kuriems baudos, arešto ar laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas, asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, asmenų, kuriems paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – nemokami darbai, įskaitą, užtikrina jų asmens bylų tvarkymą; informuoja įskaitoje esančius nuteistuosius apie jų teisinę padėtį; padeda nuteistiems laisvės apribojimo bausme asmenims spręsti asmenines ir socialines problemas (asmens (ar kitų) dokumentų tvarkymo, įsidarbinimo, gyvenamojo būsto,

priklausomybės ligų ir kitas), suteikia nuteistiesiems individualią moralinę paramą, pagal kompetenciją teikia socialinę pagalbą nepiniginėmis formomis: konsultuoja, informuoja nuteistuosius, nukreipia į įstaigas, įmones, organizacijas, teikiančias socialinę pagalbą sveikatos priežiūros įstaigas, socialinės reabilitacijos įstaigas, teikiančias paslaugas asmenims, turintiems priklausomybę nuo psichoaktyvių medžiagų, padeda jiems bendrauti su šiomis įstaigomis, įmonėmis, organizacijomis, teikia kitą nuteistiesiems būtiną pagalbą asmeninės ir socialinės paramos klausimais; prireikus padeda įsidarbinti darbingiems lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų asmenims, lygtinai atleistiems nuo laisvės atėmimo baudmės prieš terminą asmenims, informuoja apie darbo biržų teikiamas paslaugas, socialines lengvatas grįžusiems iš laisvės atėmimo vietų asmenims, inicijuoja susitikimus su galimais darbdaviais, padeda susitvarkyti reikiamus dokumentus, bendradarbiauja su teritorinėmis darbo biržomis, skatina nuteistuosius įsigyti specialybę ar persikvalifikuoti, įsigyti aukštesnį išsimokslinimą, teikia kitą nuteistiesiems būtiną pagalbą įdarbinimo, asmeninės ir socialinės paramos klausimais.

- Sveikatos priežiūros tarnyba renka, apdoroja ir kaupia informaciją suimtujų ir nuteistųjų sveikatos priežiūros klausimais, organizuoja ir užtikrina jų sveikatos priežiūrą bei gydymą, užtikrina ir vysto prevencinę medicinos pagalbą suimtiesiems bei nuteistiesiems, be to, siekia suimtiesiems ir nuteistiesiems teikti adekvačias asmens sveikatos priežiūros paslaugas, kurios prieinamos visai visuomenei.
- Socialinės reabilitacijos skyrius organizuoja asmenų, laikomų Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą; organizuoja asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų išdavimą laisvės atėmimo vietose laikomiems nuteistiesiems; organizuoja ir koordinuoja psichologų darbą teikiant psichologinę pagalbą asmenims, laikomiems Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose.
- Ūkio skyrius kontroliuoja Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose laikomiems asmenims skirtų parduotuvių darbą.
- Kanceliarijos skyrius nagrinėja bei paskirsto kitiems struktūriniams padaliniais pagal kompetenciją nagrinėti skundus, prašymus, pareiškimus, peticijas bei pasiūlymus.

paslaugomis, dalis;

- naudojimosi specializuotomis elektroninėmis paslaugomis dažnumas;
- nusikaltimų skaičiaus pokytis kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose.

3.3.1. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos prioritetai

Vienas iš Kalėjimų departamento prioritetų – teikti pirmenybę efektyviausioms priemonėms, kurios sudarytų sąlygas humaniškai atlikti bausmę ir padėtų rengti nuteistuosius atlikus bausmę integruotis į visuomenę. Būtent šiam tikslui buvo parengtos ir patvirtintos anksčiau darbe minėtos nuteistųjų adaptacijos, socialinės rehabilitacijos bei socialinės integracijos programos, nuteistųjų pataisos programa.

2002 – 2003 m. duomenimis, per metus į pataisos įstaigas atvyksta daugiau kaip 5 tūkstančiai naujų nuteistųjų, iš jų apie 40 proc. – laisvės atėmimo bausmę atlieka pirmą kartą. Šiais

metais Lietuvoje yra apie 7900 asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę 15 įkalinimo įstaigų. Ateidami į įkalinimo įstaigas jie atsineša tas pačias problemas, kurios yra ir visuomenėje. Į įkalinimo įstaigas dažniausiai patenka asmenys su mažomis pajamomis, žema socialine ir ekonomine padėtimi, prastomis gyvenimo sąlygomis, linkę į žalingus įpročius, pasižymintys asocialiu elgesiu. Asmenų, atliekančių alternatyvias laisvės atėmimui bausmes, esančių probacijos tarnybų įskaitoje, skaičius 2004 m. sausio 1 d. buvo 11 845. Tai nemaža dalis asmenų, kuriems taikoma nusikaltusių asmenų pataisos programos, skirtos tam, kad nuteistieji suvoktų, kad jie yra ar buvo tik laikinai izoliuoti nuo visuomenės ir sugrįžo ar vėliau sugrįš į jau pakitusią aplinką bei padėti nuteistiesiems tenkinti kasdieninius jų poreikius, kad kuo mažiau būtų prarandami ryšiai su visuomene, artimaisiais, siekiama, kad nuteistieji elgtųsi pagal visuomenės priimtas normas.

Paslaugas, skirtas specialiai nusikaltusių asmenų poreikiams tenkinti, perkėlus į elektroninę erdvę, siekiama didinti nusikaltusių asmenų užimtumą, mažinti pakartotiną nusikalstamumą, maksimaliai priartinti nusikaltusius asmenis prie visuomenės, suteikti išsamią informaciją apie vykstančius pokyčius joje, suteikti galimybę prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos. Šiuo metu susiduriama su problema, kai atlikę trumpalaikę terminuotą laisvės atėmimo bausmę asmenys, nebegali toliau tęsti pradėtų bendrojo lavinimo ar profesinių studijų, pradėto darbo, jiems nėra užtikrinama tolimesnė sveikatos bei psichologinė priežiūra tų specialistų, kurie rūpinosi asmeniu įkalinimo įstaigoje. Taigi, efektyvesnei nusikaltusiųjų asmenų reintegracijai į visuomenę yra labai svarbus minėtų paslaugų teikimo tęstinumas, kuris būtų užtikrinamas šias paslaugas perkeliant į elektroninę erdvę.

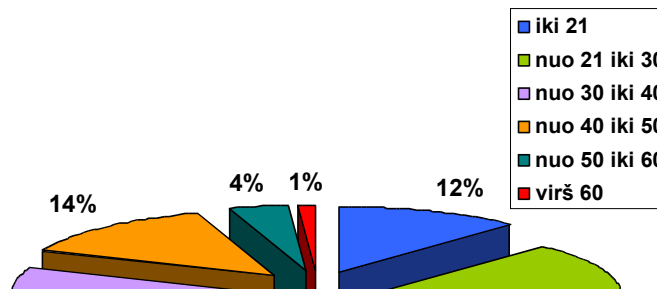
3.3.2. Asmenų, galinčių naudotis elektroninėmis paslaugomis, dalis

Asmenų, galinčių naudotis e.paslaugomis, dalis nustatoma vadovaujantis dviem pagrindiniais kriterijais: asmenų amžiumi ir išsilavinimu.

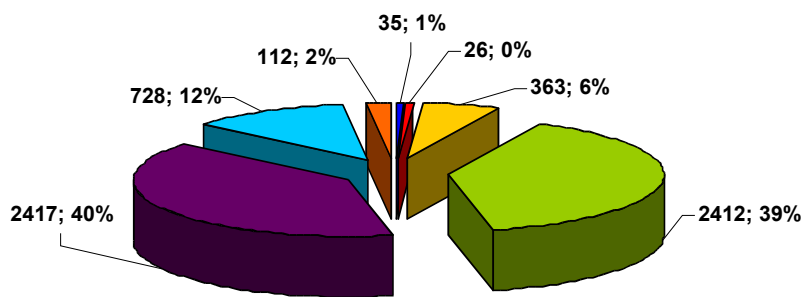
Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atliktų tyrimų duomenimis, potencialūs elektroninių paslaugų vartotojai Lietuvoje yra gyventojai iki 40 metų. Teigdami, kad bausmes atliekantys bei atlikę asmenys yra visuomenės dalis, galime daryti prielaidą, kad šių asmenų tarpe pagrindinė SEPNA vartotojų grupė bus asmenys iki 40 metų. Įvertinus Kalėjimų departamento statistinius duomenis nustatyta, kad 81 % asmenų priklauso amžiaus grupei iki 40 metų (6 paveikslas).

l amžių.

rint visiškai patenkinti kylančius
jomis naudotis, mokėti valdyti

turi tik pagrindinį
no ir tik apie 8 %

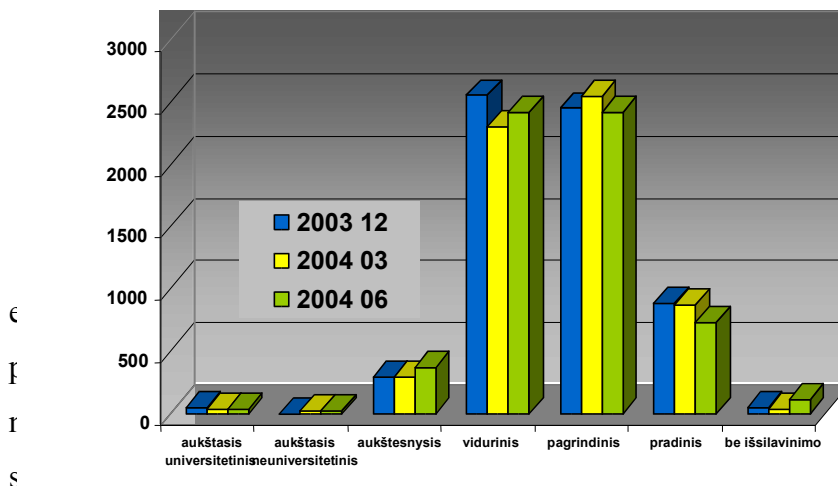
iapusiškam asmenų,

), sumažėjo asmenų,

tesniuojų, viduriniu

aidą, kad pagrindinę

Daugiausiai laiko

įprendžiama, ar paslaugą

ūti daroma prielaida, kad

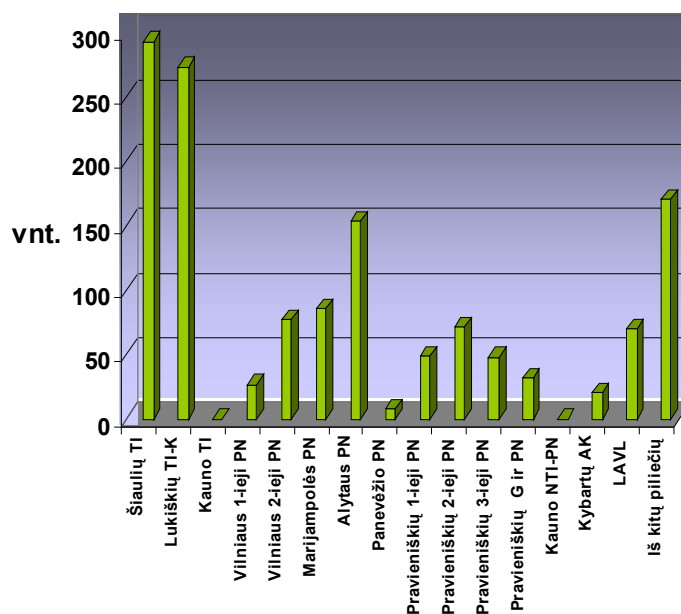
iu. Nusikaltusių asmenų

rdvę, dažnumas glaudžiai

odėl SEPNA naudojimosi

dažnumui nustatyti kiekviena paslauga nagrinėjama atskirai, remiantis ne tik statistine informacija, bet ir teisės aktuose nustatytais normomis.

- E.Kreipimaisi.** Bausmių vykdymo kodekso 11 straipsnyje numatyta, kad nuteistieji turi teisę „kreiptis su pasiūlymais, prašymais (pareiškimais), peticijomis ir skundais į bausmės vykdymo ar kitą valstybės ar savivaldybės instituciją ar įstaigą, pareigūną, visuomeninę ar tarptautinę organizaciją, taip pat kitas įmones, įstaigas ar organizacijas“. Pasiūlymų, prašymų (pareiškimų), peticijų ir skundų kiekis teisės aktais nereglamentuojamas. Pagal Kalėjimų departamento statistinius duomenis, nuo 2004 m. sausio 1 d. iki 2004 metų rugsėjo 21 d. Kalėjimų departamentas gavo 1379 skundus bei prašymus, t.y. apie 5 skundus ar prašymus per dieną.

9 paveikslas. Keipimusi į valstybės institucijas kiekis nuo 2004-01-01 iki 2004-09-21.

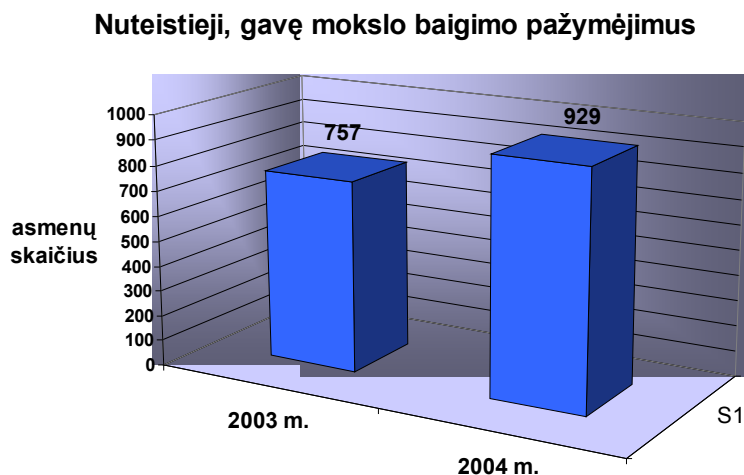
2003 m. skundų ir prašymų gauta 2632 (apie 7 per dieną). Šie duomenys rodo, kad įsisavinus skundų bei prašymų elektroninio pateikimo procedūrą, ši paslauga būtų naudojama kasdien.

- E.Mokymas.** Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 111 straipsnyje numatyta, kad lavinimas (bendrasis, profesinis) yra viena iš penkių asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, pataisos priemonių. Bausmių vykdymo kodekso ketvirtajame skirsnyje nurodoma, kad pataisos įstaigose yra organizuojamas nuteistųjų iki šešiolokos metų bendrasis lavinimas bei nuteistųjų profesinis mokymas, kuris gali būti vykdomas

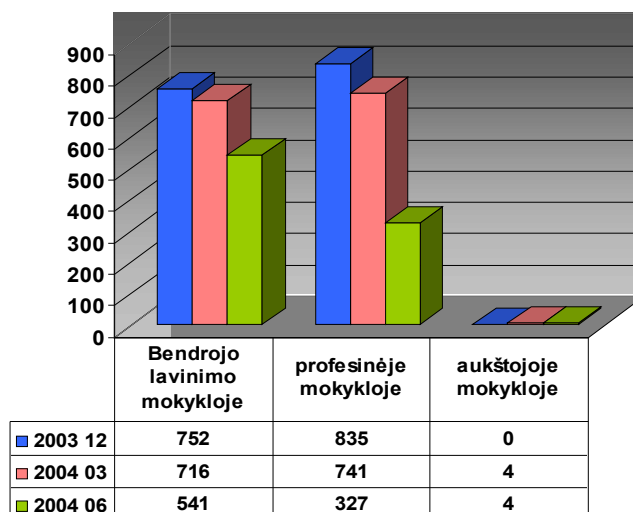
valstybės įstaigose prie pataisos namų. Taip pat suteikiama galimybė kelti turimą kvalifikaciją.

Remiantis statistiniais duomenimis, įkalinimo įstaigose 2003-01-01 mokėsi 17,0 %, o 2004-01-01 – 24,4 % visų nuteistųjų.

Mokslo baigimo pažymėjimus 2004 metais gavo daugiau nuteistųjų negu 2003 m. (10 paveikslas).

10 paveikslas. Nuteistieji, gavę mokslo baigimo pažymėjimus 2003-2004 metais.

11 paveikslas. Besimokančių nuteistųjų skaičiaus kitimas pagal išsilavinimo lygį.

Besimokančiųjų skaičius nuo metų pradžios sumažėjo, tačiau tai gali būti siejama su nuteistųjų skaičiaus mažėjimu (11 paveikslas).

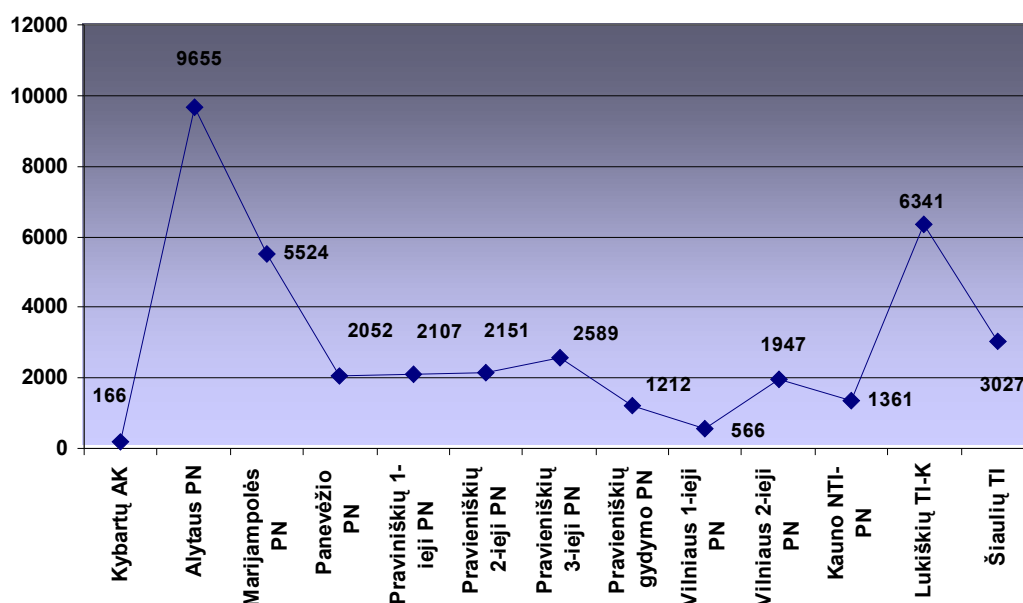
Iš dalies kompensuojant bendrojo lavinimo deficitą, daugelyje laisvės atėmimo įstaigų vykdomos alternatyvios mokymo programos: užsienio kalbų, kompiuterių kursai, neformalus suaugusiųjų švietimas, kurios taip pat turės svarią įtaką naudojimosi e-mokymo paslaugomis dažnumui.

Siekiant organizuoti kokybišką ir efektyvų e-mokymo paslaugos teikimą, pagrįstą nusikaltusių asmenų poreikiais, būtina atsižvelgti ir į nusikaltusių asmenų turimą išsilavinimą. Todėl priklausomai nuo to, koks yra bausmę atliekančio asmens išsilavinimas, kokio išsilavinimo jis siekia, kokią profesiją nori įgyti ir įvertinus kitus objektyvius kriterijus, e-mokymo paslauga galėtų būti teikiama nuo 1-2 kartų per savaitę iki 1 karto per dieną.

- **e.Sveikata ir e.psichologo pagalba.** Tarp kitų nusikaltusiems asmenims suteiktų teisių yra ir teisė gauti medicinos pagalbą. Šios teisės turinį sudaro teisė turėti sveiką, saugią fizinę ir socialinę aplinką bei gauti informaciją apie pavojų sveikatai šioje aplinkoje; teisė gauti informaciją apie savo sveikatą ir teisė į šios informacijos konfidencialumą; teisė gauti kokybišką sveikatos priežiūrą.

2003 m. įkalinimo įstaigose buvo užregistruotas 38 731 susirgimas, t.y. apie 106 per dieną visose Lietuvos įkalinimo įstaigose, o vienoje įstaigoje – apie 7,5 per dieną. Prie šio skaičiaus dar reikėtų pridėti patiriamas traumas (apie 3277 atvejai per metus, apie 9 traumos per dieną 15-oje laisvės atėmimo vietų).

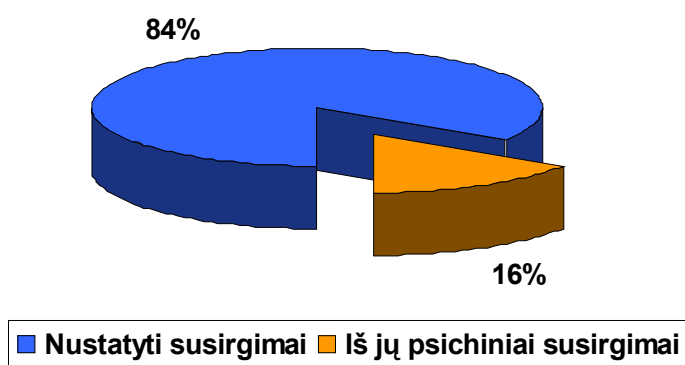
12 paveiksle pateikiamas užregistruotų susirgimų absoliutus skaičius per 2003 m. Kadangi įstaigose yra ne vienodas asmenų, atliekančių bausmę, skaičius, tai ir sveikatos priežiūros tarnybų darbuotojams dėl personalo stokos krūvis tenka nevienodas.

12 paveikslas. *Užregistruoti susirgimai įkalinimo įstaigose 2003 m. (absoliutus skaičius).*

Įvertinus tai, kad dėl to paties susirgimo vienas asmuo gali kreiptis ne vieną, o kelis kartus, sveikatos paslaugų poreikis išauga dar keletą kartų. Tad įdiegus e.sveikatos paslaugas būtų išvengiama dalie skundų dėl sveikatos priežiūros tarnybų darbo kokybės, perkėlus asmenį iš vienos įstaigos į kitą, iš karto būtų žinomi duomenys apie jo sveikatos būklę, jam nereiktų iš naujo kreiptis į įstaigos gydytoją dėl tų pačių susirgimų, kurie jau buvo nustatyti ankstesnėje įstaigoje.

Kad asmenų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų socialinė adaptacija būtų sėkminga, reikia spręsti ir jų psichologines problemas. Pataiso įstaigose veikia psichologinės tarnybos. Jų veiklos viena iš krypčių yra nuteistųjų konsultavimas, individuali ir grupinė nuteistųjų psichologinė terapija. Psichologiniai nusiskundimai sudaro 16 % visų kreipimosi į medicinos tarnybą atvejų (13 paveikslas).

13 paveikslas. *Psichinių susirgimų atvejai įkalinimo įstaigose (vidutiniškai per metus).*

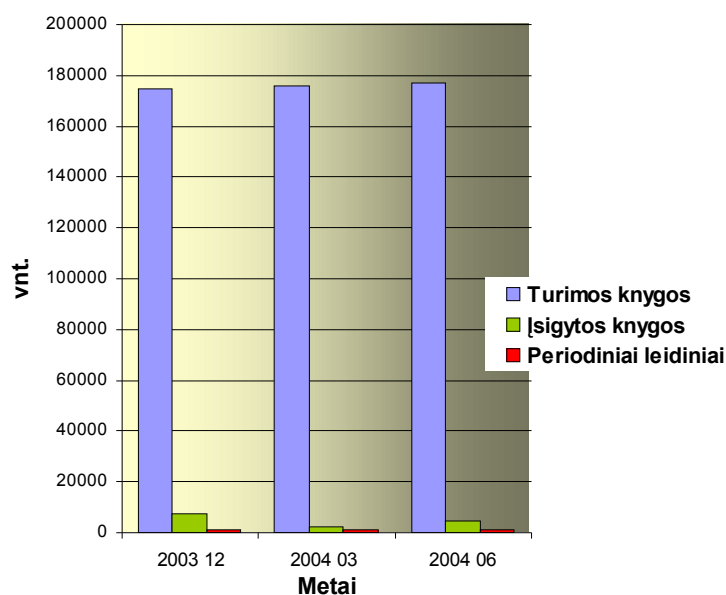
Akivaizdu, kad e-medicinos paslaugos būtų naudojamos kasdien, o įdiegus e-psichologo konsultacijas, galima būtų tikėtis dar dažnesnio naudojimosi šia paslauga dėl didesnio konfidencialumo lygio, dėl tęstinumo galimybės.

- **E.Informacija, e.biblioteka.** Kiekvienas atliekantis bausmę asmuo turi teisę susipažinti su visa teisine informacija, kurią dažniausiai randa įstaigos bibliotekose. Knygų skaitymas bei teisinės informacijos paieška dažniausiai vyksta laisvalaikio metu, kuri asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmes turi įstaigos direktoriaus įsakymu patvirtintoje

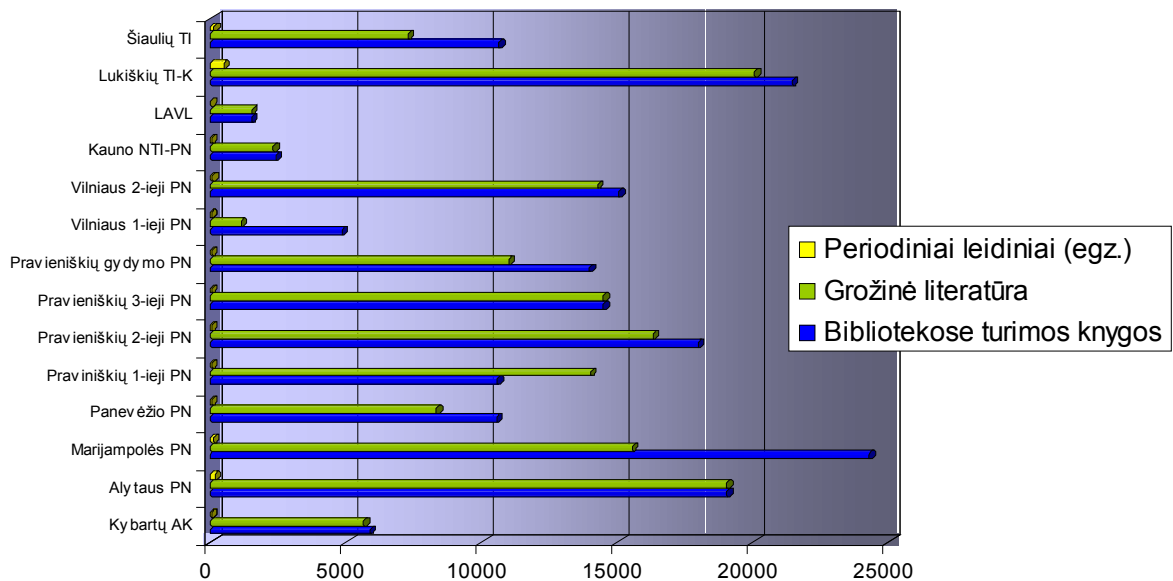
dienotvarkėje nustatytu laiku, o su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes – laisvu nuo viešųjų ar kitų darbų metu.

Įstaigose esančios bibliotekos nauja literatūra papildomos labai nežymiais kiekiais (14 paveikslas). Be to, įstaigose turimų knygų kiekis pasiskirstęs labai netolygiai (15 paveikslas): Marijampolės pataisos namų biblioteka turi apie 24 300, o Vilniaus 1-ųjų pataisos namų bibliotekoje yra tik apie 4800 knygų. Tokiu būdu nusikaltusiems asmenims nesukuriamos vienodos sąlygos naudotis šia paslauga. Sukūrus virtualią biblioteką, prognozuojamas dažnesnis šios paslaugos vartojimas dėl geresnės jos teikimo kokybės.

Nėra duomenų apie tai, kiek asmenų, atliekančių su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, arba jau atlikę bausmes, naudojami bibliotekų paslaugomis. Jie turi galimybę lankytis viešosiose bibliotekose, tačiau neturi tam motyvacijos. Manoma, kad tinkamai parengus naudojimosi SEPNA informavimo ir motyvavimo programą, nusikaltę asmenys noriai lankytųsi elektroninėse bibliotekose.

14 paveikslas. Knygų kiekis bibliotekose 2003-2004 metais.

15 paveikslas. Knygų kiekio pasiskirstymas įkalinimo įstaigų bibliotekose.

Pagal į 2004 m. gegužės mėn. atliktos apklausos duomenis, apie 46 procentai apklaustųjų teigė, kad skiriama nepakankamai dėmesio jų informacijos poreikiams patenkinti. Šiuo metu informacijos turinys yra minimalus, dažnai pasenęs, nebeaktualus ir nepakankamas, o jos pateikimas pataisos įstaigose užtikrinamas tik elementarių ir šių dienų informacinių technologijų neatitinkančių priemonių pagalba. Būtinoji informacija bausmes atliekantiems bei atlikusiems asmenims yra apie jų teisinę padėtį, įvairias pagalbą teikiančias organizacijas, įstaigas, nemokamą maitinimą bei nakvybę, psichologų konsultacijas ir panaši informacija. Prie informacijos pateikimo priskirtina ir galimybė susipažinti su savo asmens byla, t.y. su ta jos informacija, kuri nėra išslaptinta. Iš patirties žinoma, kad nusikaltusieji asmenys aktyviai domisi savo teisine padėtimi bei kita teisine informacija. Įvertinus apklausos duomenis, galima daryti prielaidą, kad įdiegus e-informacijos paslaugą, ja naudotusi beveik du kartus daugiau nusikaltusiųjų asmenų negu šiuo metu.

- E.teismas** orientuojamas į tuos asmenis, kurie jau atlikdami bausmę laisvės atėmimo įstaigose yra teisiami, arba asmenims, kuriems taikomas kardomasis kalinimas. Šiuo metu tardymo izoliatoriuose yra virš 1500 kalinamųjų. Vežant kalinamuosius į teismo posėdžius dažnai iškyla problemų, susijusių su maitinimu, dienotvarkės sutrikdymais, higieninėmis sąlygomis. Todėl e-teismo procedūra naudotina tik atsižvelgus į objektyvias

aplinkybes, t.y. kai tai ekonomiškai naudinga ir nesuteikia papildomų nepatogumų apklausiamajam bei personalui. E-teismo paslaugas numatoma naudoti ypatingų, slaptumo reikalaujančių bei tarptautinių bylų nagrinėjime, bei tuomet, kai apklausiamasis neturi galimybės atvykti į teismo posėdį.

- **E.darbas.** Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 111 straipsnyje numatyta, kad darbas yra viena iš penkių asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, pataisos priemonių. Pagal įkalinimo įstaigose atliktą apklausą apie asmens poreikių prioritetus, pirmoje vietoje apklaustieji nurodė darbo poreikį (62 %), o iš valstybės sulaukti pagalbos ieškant darbo norėjo 57 % apklaustų nuteistųjų. Grįžę iš įkalinimo įstaigų asmenys turi žymiai daugiau problemų įsidarbinti negu kitos bedarbių grupės. Dažnai tai susiję su profesijos neturėjimu, žemu bendru išsilavinimu. Be to, asmenų teistumas dar labiau mažina jų patrauklumą darbdaviams. Net 52 % apklaustųjų prieš patekdami į įkalinimo įstaigas nedirbo, iš jų 58 % - buvę ilgalaikiai bedarbiai, neturėję darbo ilgiau kaip vienerius metus.

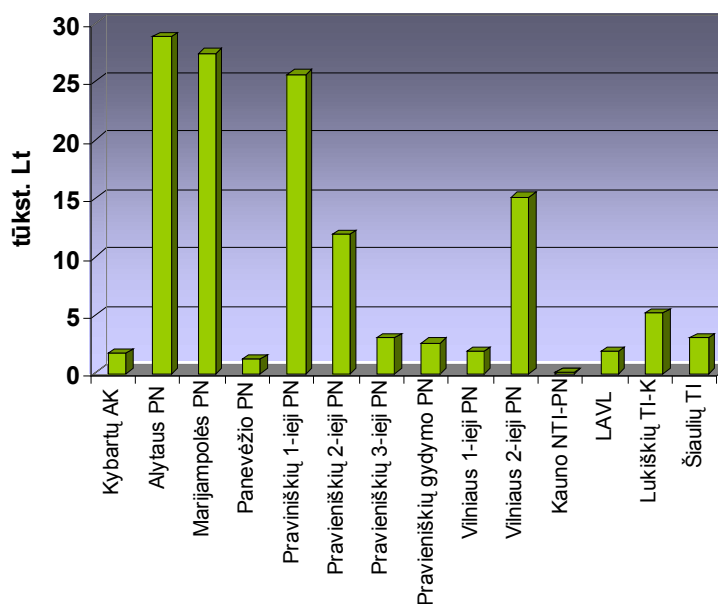
Darbinių įgūdžių išsaugojimas, naujų, paklausių darbo rinkoje profesijų įsisavinimas yra viena svarbiausių sėkmingos atlikusių bausmę nuteistųjų integracijos į visuomenę prielaidų.

2003 m. ūkio darbus dirbo ir gamyboje buvo įdarbinti vidutiniškai 2114 nuteistųjų arba 28 proc. bendro nuteistųjų skaičiaus (2002 m. – 2122 nuteistieji arba 23,5 proc., 2004 m. – 2424 nuteistieji arba 30,1 proc.). Valstybės įmonėse ir gamybos baruose kiekvieną mėnesį buvo įdarbinta vidutiniškai 1371 nuteistasis arba 18,2 proc. vidutinio sąrašinio jų skaičiaus (2002 m. – 1503 nuteistieji arba 16,7 proc., 2004 m. – 1491 nuteistasis arba 18,5 proc.). O profesinis mokymas betarpiškai gamyboje dėl objektyvių priežasčių prieinamas tik daliai nuteistųjų.

Tikėtina, kad suteikus galimybę studijuoti darbo rinką elektroninėje erdvėje, nusikalte asmenys galės pasirinkti norimą įgyti kvalifikaciją, atsižvelgdami į specialistų poreikį; sekti darbo rinkos pokyčius, ir surasti jiems tinkamą darbą, kelti ar įgyti kvalifikaciją virtualaus darbo paieškos centro pagalba.

- **E-sąskaitų valdymas.** Nuteistieji, atliekantys laisvės atėmimo bausmes, negali turėti grynujų pinigų ir šis draudimas nustatytas teisės aktais. Tačiau jie turi savo asmenines sąskaitas, į kurias pervedamos socialinės išmokos, atlyginimas už valstybės įmonėse dirbamą darbą, artimųjų pinigai ir iš kurių asmenų išskaičiuojami alimentai ir ieškiniai. Bendra ieškinių suma yra 17602,915 tūkst. Lt.

16 paveikslas. Išskaičiuota iš darbo užmokesčio suma ieškiniams imokėti (tūkst. Lt) 2003 metais.

Šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje sparčiai vystosi ir populiarėja elektroninė bankininkystė, kurios principai taikytini ir nusikaltusių asmenų sąskaitų valdymui. Be abejonės, e.sąskaitų valdymas nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmes, turėtų būti griežtai apribotas, leidžiant tikrai pinigų cirkuliacijos sekimą, bei informacijos apie sąskaitos likutį gavimą.

- E.parduotuvė.** Asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmes, turi teisę vieną kartą per savaitę apsipirkti įstaigoje veikiančioje parduotuvėje. Be to, dėl specifinių priežasčių įstaigose esančiose parduotuvėse maisto prekių bei būtiniausių reikmenų asortimentas nėra platus, ir prekių kiekiai nedideli, juos sunku prognozuoti. Suteikus galimybę elektroninėje erdvėje užsisakyti leidžiamas įsigyti prekes, būtų išvengta kai kurių problemų, susijusių su higiena, su prekių pristatymu, asortimentu, kokybe. Ši paslauga taikytina laisvės atėmimo bausmes atliekantiems ar suimtiems asmenims. Be to, įdiegus e-parduotuvę, siūloma atsisakyti nuteistųjų apsipirkimo dažnumo apribojimų, kadangi šiuo metu jie taikomi saugumo sumetimais. Dar viena e-parduotuvės paklausos prielaida – neoficialūs svarstymai panaikinti siuntinius ir taip siekiant sumažinti neteisėtų daiktų patekimą į kardomojo

kalinimo ir laisvės atėmimo vietas. Kadangi nuteistiesiems leidžiama už asmeninėse sąskaitose turimus pinigus įsigyti maisto produktų ir būtiniausių reikmenų, panaikinus siuntinius, padaugėtų asmenų, norinčių apsipirkti įkalinimo įstaigos parduotuvėje.

- **E.dokumentų tvarkymas.** Pagal apklausos, atliktos įkalinimo įstaigose, apie asmens prioritetus duomenis, apie 35 % pageidavo pagalbos tvarkant įvairius dokumentus. Asmuo, išėjęs iš įkalinimo įstaigos, dažnai neturi asmens dokumentų, dėl ko negali surasti nuolatinės gyvenamosios vietos, darbo, negali gauti socialinės paramos, negali registruotis darbo biržoje ir panašiai, normaliai funkcionuoti visuomenėje. Todėl didelė tikimybė, kad jis pakartotinai nusikals. Tokie asmenys dažnai būna praradę įgūdžius savarankiškai tvarkyti elementarius gyvenimiškus reikalus. Naudodamiesi dokumentų užsakymo elektroninėje erdvėje paslauga, asmens dokumentus jie galėtų įsigyti dar būdami įkalinimo įstaigoje, o išėję iš jos išvengtų pasikeitusios aplinkos sukeliama streso.

Asmens dokumentų tvarkymas yra viena iš viešųjų elektroninių paslaugų gyventojams, todėl ja be apribojimų galėtų naudotis asmenys, atliekantys su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes arba atlikę bausmes. Specializuota elektroninė dokumentų tvarkymo paslauga skiriama tik asmenims, esantiems kardomojo kalinimo bei laisvės atėmimo vietose.

- **E.leidimai ir e.ataskaitos.** Šios paslaugos orientuojamos efektyviau organizuoti probacijos tarnybų veiklą. Kadangi vykdant bausmių vykdymo sistemos reformą vis dažniau taikomos su laisvės atėmimu nesusijusios bausmės, auga poreikis kontroliuoti šių bausmių atlikimą.

Pataisos inspekcijos yra regionų arba rajonų centruose, todėl dažnai kyla finansinių ar kitokių sunkumų nusikaltusiems asmenims iki jų atvykti. Šioms problemoms spresti viešuosiuose arba specialiuose prieigos interneto prieigos taškuose siūloma įdiegti e-leidimų užsakymo arba užsakymo-išdavimo bei e-registravimosi paslaugas. Paprastai registracijai pataisos inspekcijoje yra nustatytas tam tikras periodiškumas (kas tris mėnesius ar dažniau). Atliekant nemokamus arba viešuosius darbus, darbdavys atlieka papildomą darbą – pildo atliktų darbų žiniaraščius. Įdiegus elektroninę registravimosi viešųjų darbų atlikimo įstaigoje bei atliktų darbų žiniaraščių pildymo sistemą, jos funkcijomis būtų naudojamosi kasdien.

3.3.4. Nusikaltimų skaičiaus pokytis kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose

Didžiausią poveikį nusikaltimų skaičiui įkalinimo įstaigose turės e-parduotuvės įdiegimas, tačiau tik tuo atveju, jei su šia paslauga bus siejamas siuntinių nuteistiesiems bei kalinamiesiems panaikinimas. Lietuva ko gero likusi vienintelė valstybė Europoje, kurioje dar nėra uždrausti maisto bei būtiniausių reikmenų siuntiniai kalinamiesiems bei nuteistiesiems. Su siuntiniais į įkalinimo įstaigas patenka nemažai draudžiamų daiktų (2 lentelė). Dėl neteisėto narkotinių priemonių gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo arba realizavimo (tokia veikla naujajame baudžiamajame kodekse perkvalifikuotas į sunkų nusikaltimą), 2003 m. buvo atlikti 67 ikiteisminiai tyrimai.

Pinigai	620 Lt
Alkoholiniai gėrimai	24,29 l
Medžiagos, pripažintos narkotinėmis	228,9 g
Medžiagos, pripažintos psichotropinėmis ir stipriai veikiančiais medikamentais	205,25 g
Mobilaus ryšio telefonai	147 vnt.
SIM kortelių	76 vnt.

2 lentelė. Paimta draudžiamų daiktų 2004 m. sausio-rugsėjo mėn.

Siekiant sumažinti nusikaltimų skaičių įkalinimo įstaigose, vis dažniau kalbama apie siuntinių panaikinimą.

Išnagrinėjus statistinius duomenis galima daryti išvadas, kad dažniau nusikalsta žemesnį išsilavinimą turintys, asocialūs, pajamų šaltinio neturintys asmenys. Todėl informacinių technologijų pagalba užtikrinus nusikaltusių asmenų aprūpinimą įvairiomis švietimo paslaugomis, profesinio mokymo prieinamumą ir tęstinumą, įdiegus virtualius darbo paieškos centrus tikimasi ženkliai sumažinti pakartotino nusikalstamumo lygį.

Numatomas ir galimas neigiamas vienos iš SEPNA poveikis. Suteikus galimybę naudotis e-informacijos šaltiniais, yra tikimybė kad įstaigose padidės kriminogeninė situacija dėl gautos informacijos apie vieną ar kitą asmenį. Tai gali įtakoti įvairių psichologinių bei fizinių veiksnių naudojimą nuteistųjų tarpe. Todėl pateikiamos informacijos turinį turėtų peržiūrėti specialiosios įstaigų tarnybos.

3.3.5. SEPNA teikimo prioritetai

Kadangi materialiniai bei žmogiškieji išteklių SEPNA diegimui yra daugiau ar mažiau riboti, kyla prioritetų išskyrimo plėtojant specializuotas elektronines paslaugas klausimas. SEPNA prioritetai nustatomi išskirti prioritetines klientų grupes ir prioritetinių paslaugų tipus ar rūšis.

Techninis prioritetų išskyrimo pagrindas yra poreikio patenkinimo lygio rodiklis, iš kurio galima spręsti, kokių paslaugų poreikis yra mažiausiai patenkintas. Tačiau paprastai vien kiekybiniai rodikliai nėra pakankamas argumentas išskirti prioritetus. (28) Todėl SEPNA teikimo prioritetai vertinami atsižvelgiant į valstybės prioritetus, Lietuvos bausmių vykdymo sistemos prioritetus, informacinės visuomenės plėtros prioritetus, socialinius faktorius ir į apklausos metu nustatytus nusikaltusių asmenų poreikius ir pageidavimus. Nustačius SEPNA teikimo pirmenybės eiliškumą, šias paslaugas siūloma diegti keturiais etapais.

- I etapas – *e.darbas, e.mokymas, e.informacija, e.kreipimaisi*;
- II etapas – *e.biblioteka, e.sveikata ir e.psichologas, e.teismas*;
- III etapas – *e.parduotuvė, e.sąskaitos, e.dokumentai*;
- IV etapas – *e.leidimai, e.ataskaitos*.

Taip pat būtina išskirti du SEPNA saugumo lygius:

- pirmojo saugumo lygio elektroninės paslaugos – tos, kuriomis naudojasi asmenys, atlikę bausmę arba asmenys, atliekantys su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes;
- antrojo saugumo lygio elektroninės paslaugos – tos, kuriomis naudojasi asmenys, esantys kardomojo kalnimo bei laisvės atėmimo vietose.

3.4. SEPNA teikimo modeliai

3.4.1. Pirmojo etapo SEPNA modeliai

- ***E.darbas***. Pagrindinis šios elektroninės paslaugos tikslas - nuteistiesiems išugdyti darbo įgūdžius, suteikti specialybę, kelti profesinę kvalifikaciją, kurių jiems prireiks atlikus bausmę. Šios paslaugos pagalba siekiama nusikaltusiems asmenims suteikti galimybę gauti informaciją apie darbo rinkoje paklausias specialybes, ieškoti laisvų darbo vietų įvairiose

organizacijose, įstaigose, privačiose bendrovėse, virtualių pratybų metu mokytis spręsti kasdienes su darbu susijusias problemas.

Ši paslauga turi būti teikiama dviem saugumo lygiais.

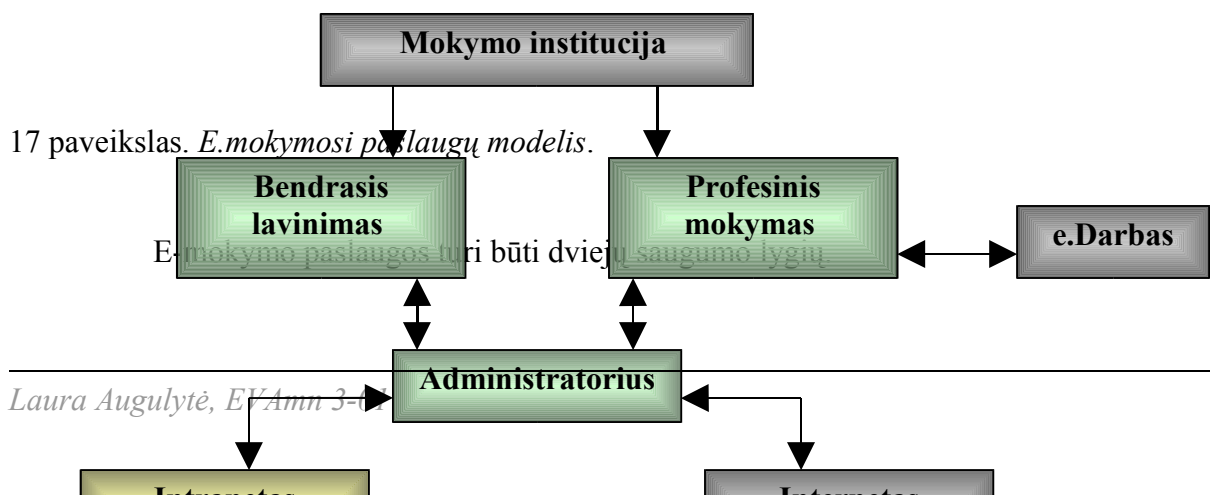
Virtuali darbo paieškos sistema turi būti sukurta bendradarbiaujant su miestų bei rajonų darbo biržomis, laisvėje veikiančiomis darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybomis.

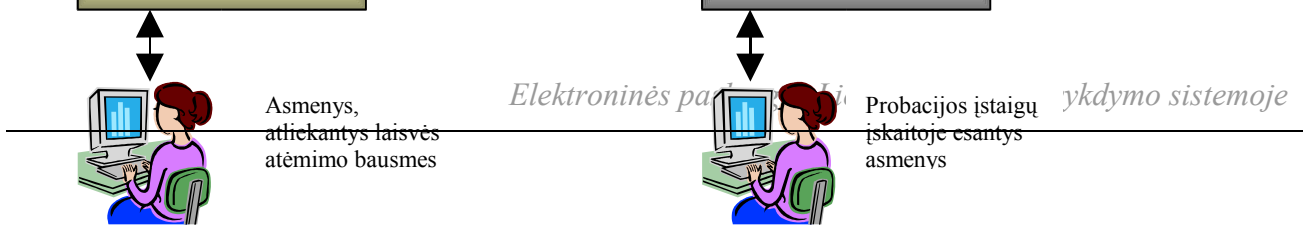
Pirmojo saugumo lygio virtuali darbo paieškos sistema gali būti sukurta ir teikiama kaip atskira specializuota teritorinės darbo biržos interneto tinklapio paslauga. Antrojo saugumo lygio virtuali darbo paieškos sistema diegiama tik kardomojo kalnimo bei laisvės atėmimo vietose ir pasiekama naudojantis intraneto prieigos taškais.

- **E.mokymas.** E.mokslo paskirtis – spręsti nuteistųjų resocializacijos neformalaus suaugusiųjų švietimo ir užimtumo klausimus, naudojant šiuolaikiškesnes mokomojo ir auklėjamojo darbo priemones, siekiant padėti nuteistiesiems suvokti savo galimybes be kompleksų integruotis į visuomenę po bausmės atlikimo; kelti nuteistųjų ir kalinamųjų bendrą kultūrinį lygį tuo pačiu padedant lengviau orientuotis ir adaptuotis greitai kintančioje visuomenėje; siekti, kad bendrojo lavinimo mokyklose mokytųsi ne mažiau kaip 70 proc. nuteistųjų, neturinčių bendrojo išsilavinimo.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, didžiausioji dalis nuteistųjų (40 proc.) turi tik pagrindinį išsilavinimą, 39 proc. – vidurinį išsilavinimą, o 2 proc. neturi jokio išsilavinimo. Be to, daugelis iš įkalinimo vietų grįžusių asmenų neturi reikiamo išsilavinimo paklausioms profesijoms.

Mokymosi trukmę laisvės atėmimo vietoje dažnai lemia ne tik nuteistų asmenų suinteresuotumas, bet ir bausmės atlikimo laikas (teismų nuosprendžiais paskirto bausmės laiko vidurkis – 4 m. 10 mėn., realiai atliekamas bausmės laiko vidurkis – 2 m. 5 mėn). Mokymosi programos bei specialybės turėtų būti sudarytos ir parenkamos pagal tam tikrus kriterijus: nuteistojo įgytą išsilavinimą laisvėje, turimą arba norimą įsigyti specialybę bei bausmės atlikimo laiką. Be to, labai svarbi galimybė nepertraukiamai tęsti mokslus grįžus į laisvę.

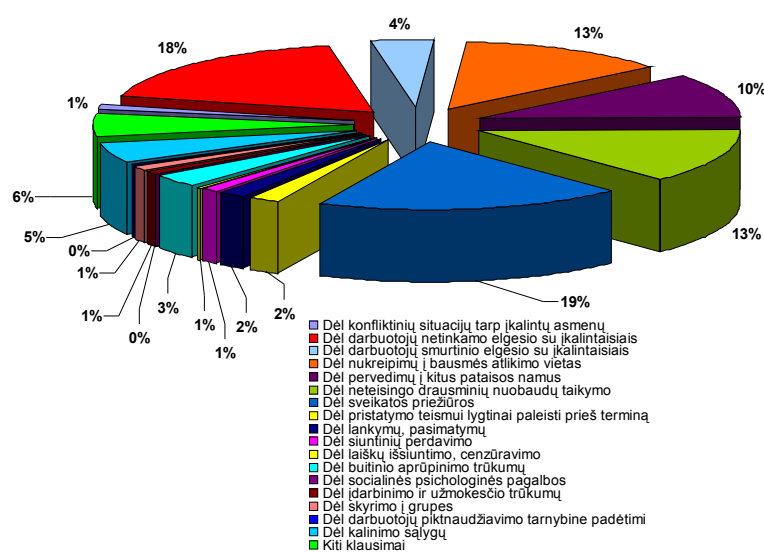

• **E.informacija.** Prie elektroninės informacijos gavimo paslaugos yra priskiriama informacijos apie darbą, švietimą, sveikatos apsaugą, teisinės informacijos bei kitos asmeniui aktualios informacijos paieška. Nagrinėjant e-informacijos paslaugą nusikaltusiems asmenims, ji apibūdinama kaip informacijos, būtinos tam, kad išėjus į laisvę gauti nakvynę, maistą, pašalpas, kitą socialinę paramą, visuma. Prie e-informacijos paslaugos priskiriama ir galimybė susipažinti su neįslaptintais asmens bylos duomenimis.

E-informacija nusikaltusiems asmenims turi būti aiškiai sugrupuota pagal atitinkamas sritis, nuolat atnaujinama ir papildoma. E.informacijos paslaugos teikiamos dviem saugumo lygiais.

• **E.kreipimaisi.** Pasiūlymų, prašymų (pareiškimų), peticijų ir skundų kiekis teisės aktais nereglamentuojamas. Be to, Bausmių vykdymo kodekso 100 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad „Valstybės ir savivaldybių institucijų pareigūnams ir tarnautojams bei tarptautinėms institucijoms, ..., adresuoti pasiūlymai, prašymai (pareiškimai) ir skundai necenzūruojami ...“. Dėl šios priežasties yra gaunami labai įvairaus pobūdžio kreipimaisi, kuriuos administruojantis asmuo turi suskirstyti ir pateikti tarnyboms nagrinėti pagal kompetenciją. 18 paveiksle pateikiamas Kalėjimų departamente 2004 m. gautų skundų pobūdis.

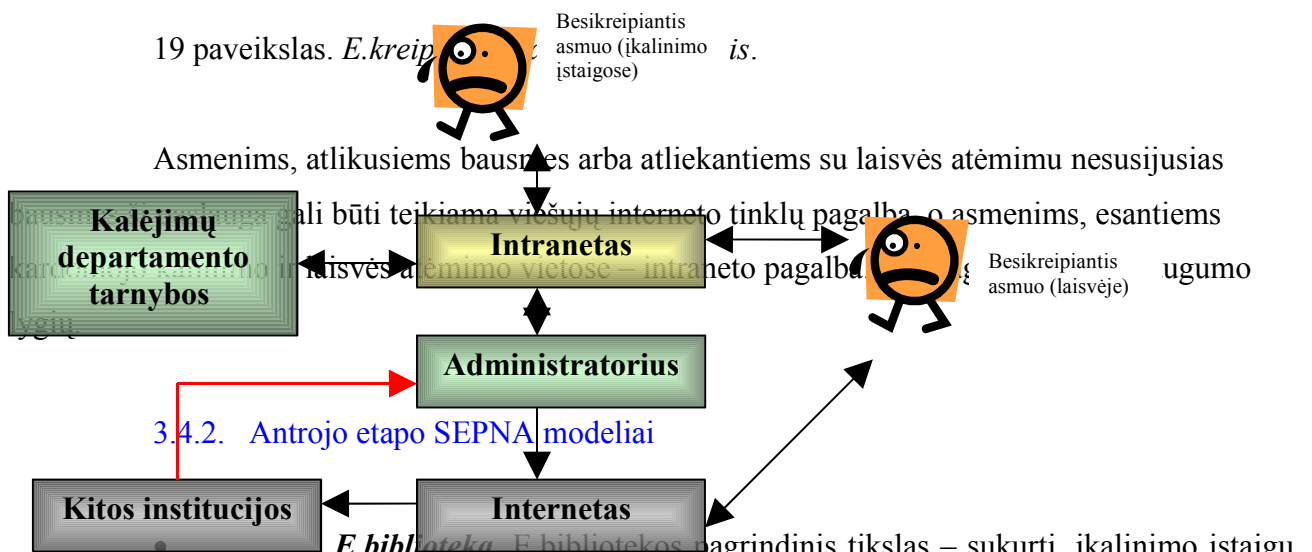
Skundų ir prašymų pobūdis

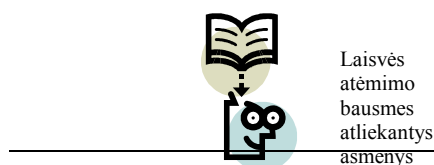
18 paveikslas. Kalėjimų departamente gautų skundų ir prašymų pobūdis 2004 metais.

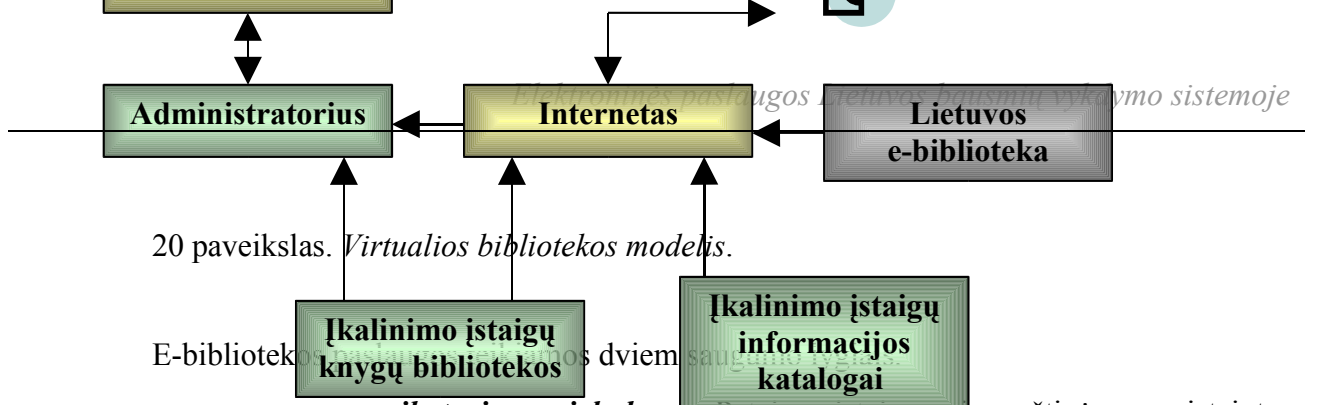
Elektroninėje nuteistųjų kreipimūsi sistemoje numačius teminę rodyklę bei kreipimosi pobūdį (prašymas, skundas ir pan.), pasiūlymai, prašymai (pareiškimai), peticijos ir skundai iš karto būtų grupuojami pagal problemas.

Bausmės vykdymo ar kitai valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, pareigūnui, visuomeninei ar tarptautinei organizacijai, taip pat kitoms įmonėms, įstaigoms ar organizacijoms išnagrinėjus kreipimąsi, atsakymas į jį pateikiamas vieno langelio principu, t y. asmuo, išsiuntęs kreipimąsi, atsakymą į jį gautų to paties langelio pagalba.

E.biblioteka. E.bibliotekos pagrindinis tikslas – sukurti įkalinimo įstaigų bibliotekų informacijos sistemą, leidžiančią pagerinti vartotojų informacinį aprūpinimą ir bibliotekinį aptarnavimą, apjungti įkalinimo įstaigose veikiančias bibliotekas, modernizuoti bibliotekų darbą, apjungti ir išplėsti specializuotos ir kasdieninės e-informacijos šaltinius. Šiam tikslui pasiekti, reikalinga sukurti modernius internetu prieinamus bibliotekų elektroninius katalogus; pagerinti vartotojų aptarnavimą, realizavus galimybę užsisakyti leidinį per internetą (intranetą); pagerinti vartotojų aprūpinimą, pateikiant jiems informaciją ne tik apie toje laisvės atėmimo vietoje esančias knygas bei leidinius, bet ir visų kitų Lietuvos įkalinimo įstaigų bei kitose bibliotekose esančius elektroninės informacijos resursus, pvz.: katalogus, e.žurnalus, e.informaciją; skatinti mokymąsi bei tobulinti mokymą

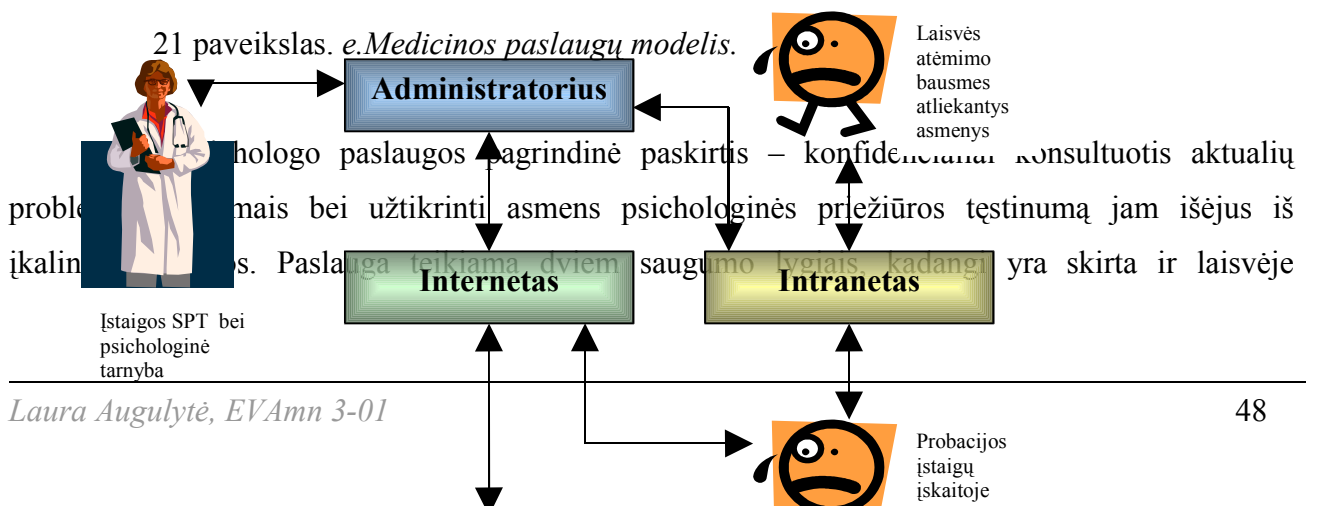

20 paveikslas. *Virtualios bibliotekos modelis.*

- *e-sveikata ir e-psichologijos paslaugos* – areštinėse yra įsteigtos asmens sveikatos įstaigos arba tarnybos. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 252 straipsnyje numatoma, kad nuteistieji priėmimui pas medicinos specialistą yra registruojami iš anksto. Nuteistųjų ambulatorinio priėmimo registracijos žurnalus pildo įstaigos direktoriaus įgalioti priežiūros pareigūnai. Pacientai registruojami kasdien, o užbaigus registravimą, žurnalai pristatomi į asmens sveikatos priežiūros tarnybą jos darbo dienos pradžioje. Medicininės dokumentacijos tvarkymas (ligos istorijos, ambulatorinės kortelės, įvairių įrašų darymas, žurnalų pildymas, receptų išrašymas, registracija ir kt.) užima didesniąją gydytojo darbo dalį ir atima galimybę daugiau laiko skirti ligoniu.

Elektroninėje sveikatos priežiūros sistemoje išskiriamos dvi paslaugos: sveikatos informacija bei sveikatos priežiūros paslauga. Sveikatos informacijos tikslas - informuotumo lygio sveikatos klausimais kėlimas, atsakomybės už savo sveikatą didinimas. Sveikatos priežiūros paslaugos – tai išsamių sveikatos įrašų kaupimas ir pažangus, automatizuotas jų panaudojimas, klinikinių ir administracinių sprendimų palaikymas, ligų prevencija ir centralizuotų medicininių žinių kaupimas; išankstinės registracijos sistemos; elektroninės vaistų išrašymo sistemos; pacientų elektroninės kortelės; automatizuotos pažymų išrašymo, gavimo sistemos.

E.sveikatos paslaugas siūloma teikti antrinio saugumo lygio, t.y. asmenims, esantiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose. Laivėje esantys nusikaltę asmenys šias paslaugas turi galimybę gauti naudodamiesi viešaisiais ar specialiaisiais interneto prieigos taškais, todėl čia reikalinga tik vartotojo identifikavimo sistema.

21 paveikslas. *e.Medicinos paslaugų modelis.*

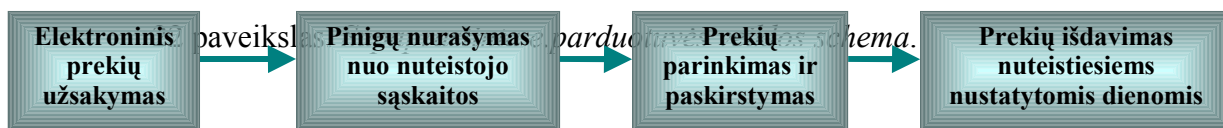
esantiems nusikaltusiems asmenims, ir asmenims, esantiems kardomojo kalinimo bei laisvės atėmimo vietose.

- **E.teismas.** E.teismo metu išlaikomi tie patys procesiniai dalykai, priimami tokie patys sprendimai bei atliekami veiksmai, analogiški įprasto teismo metu vykstantiems procesams. E.teismo sistema apima ne tik teismo posėdžius tiesioginiame režime, bet yra ir išnagrinėtų bylų duomenų bazė. Tačiau ši paslauga skirta administracijai. E.teismo paslaugos teikimui kardomojo kalinimo bei laisvės atėmimo vietose siūloma įrengti specialias patalpas. Bylų nagrinėjimas paremtas video konferencijų principais. E.teismo paslaugos asmenims, kuriems taikoma kardomoji priemonė – suėmimas arba asmenims, esantiems pataisos namuose, gali būti teikiamos tik išnagrinėjus ir įvertinus objektyvias priežastis: saugumą, ekonominį naudingumą, žmogiškąjį faktorių. Pagrindiniai reikalavimai e.teismo sistemai yra šie: identifikacijos standartai, saugumas, veikimo sparta, lankstumas, atsakomybė už duomenų valdymą, apdorojimą bei saugojimą, kainos teismo šalims bei teismui santykis, technologijų ir programinės įrangos patikimumas, duomenų nepažeidžiamumas, unikalus vieningas standartas tekstinei, garsinei, vaizdo bei foto informacijai. E.teismo sistema apima ir e.apeliacijų pateikimą.

E.teismo paslauga teikiama tik su kardomojo kalinimo ar laisvės atėmimo vietos personalo priežiūra.

3.4.3. Trečiojo etapo SEPNA modeliai

- **E.parduotuvė.** Sudarant e.parduotuvės prekių katalogą, būtina vadovautis pataisos įstaigų bei kardomojo kalinimo vidaus tvarkos taisyklėmis, kuriose yra patvirtintas nuteistiesiems bei kalinamiesiems draudžiamų įsigyti maisto produktų bei būtiniausių reikmenų sąrašas.

Ši antrinio saugumo lygio paslauga siūloma tik asmenims, esantiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose ir gaunama intraneto viešųjų prieigos taškų pagalba.

- **E.sąskaitos.** Šios paslaugos pagrindas turi atitikti plačiai paplitusias visuomenei teikiamas elektroninės bankininkystės paslaugas. Kaip jau buvo minėta, asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmes, negali turėti grynųjų pinigų, todėl paslauga yra informacinio pobūdžio ir teikiama antriniu saugumo lygiu. Nuteistiesiems suteikiama galimybė gauti informaciją apie sąskaitoje turimą pinigų likutį bei stebėti įstaigos administracijos atliekamas procedūras: kiek pinigų buvo pervesta į sąskaitą, kiek išskaičiuota ir koku tikslu tai padaryta.

Kad dėl naudojimosi šia paslauga nekiltų nusikaltimų banga, sąlygota informacijos nutekėjimo, turi būti įdiegta efektyvi asmens identifikavimo sistema.

- **E.dokumentai.** Šiuo metu nusikaltusiems asmenims, neturintiems asmens dokumentų, pagalbą pagal savo kompetenciją teikia Kalėjimų departamento bei jam pavaldžių įstaigų pareigūnai. Siekiama, kad šią paslaugą nusikaltęs asmuo galėtų užsisakyti betarpiškai, interneto arba intraneto prieigos taške pasirinkęs e.dokumentų paslaugą ir užpildęs reikalaujamus duomenis specialiojoje anketoje. Paslaugos modelis taikytinas toks pats, kaip ir diegiant viešąsias elektronines asmens dokumentų paslaugas. Dažniausiai nusikaltusieji asmenys neturi asmens tapatybę liudijančių dokumentų, nėra užsiregistravę konkrečioje gyvenamojoje vietoje. Atlikę procedūrinius reikalavimus, nuteistieji galėtų kreiptis į įstaigos administraciją, o laisvėje esantys asmenys – į atitinkamas bausmių vykdymo sistemos ar kitas institucijas dėl asmens dokumento išdavimo, gyvenamosios vietos registracijos ar jos pakeitimo patvirtinimo.

3.4.4. Ketvirtojo etapo SEPNA modeliai

- **E.leidimai.** Šios paslaugos vartotojai – asmenys, kuriems leidžiama išvykti iš pataisos įstaigų be sargybos dirbti, asmenys, kuriems yra suteikiamos atostogos, probacijos tarnybų įskaitoje esantys asmenys. Esant atvejui, kai nusikaltęs asmuo nori išvykti ilgesniam negu nustatyta laikui ir dėl to jis neteks galimybės laiku užsiregistruoti probacijos tarnyboje, jis pildo e.prašymą leidimui išvykti gauti. Šiuo metu prašymas pateikiamas bei leidimai atsiimami regioninėse arba miestų ir rajonų pataisos inspekcijose.

Tai nėra patogu dėl dažnai didelio atstumo, kadangi nusikaltusieji asmenys, atliekantys su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, gyvena skirtingose rajonų dalyse. O dažnas iš jų dažnai neturi lėšų atvykti iki pataisos inspekcijos ar jos skyriaus. Rekomenduojama šią paslaugą teikti specialiuosiuose intraneto prieigos taškuose ir tik įdiegus griežtas identifikavimo priemones (biometrinius metodus), kuomet pateikus užklausą leidimas (arba prašymo atmetimas) išvykti išduodamas tame pačiame prieigos taške ir tik identifikavus užklausos davėją. Ši SEPNA priskirtina antrinio saugumo lygio paslaugoms.

- **E.ataskaitos.** E.ataskaitų paslauga apima registravimosi pataisos inspekcijose bei registravimo atliekant su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes (viešieji darbai ir pan.) procedūras. Asmenys, atliekantys su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, nustatytu periodiškumu privalo registruotis pataisos inspekcijose, pranešti apie gyvenamosios vietos pasikeitimą, pateikti kitus pakitusius duomenis. Dėl šios pareigos dažnai kyla sunkumų mažas pajamas gaunantiems asmenims, kurių tarp nuteistųjų yra didžioji dalis. Įrengus specialiuosius intraneto (interneto) prieigos taškus bei įdiegus biometrinio atpažinimo ar kitą efektyvią identifikacinę sistemą, nusikaltę asmenys pataisos inspekcijose galėtų registruotis dažniau ir su mažesnėmis jų pačių laiko bei finansinėmis jų sąnaudomis.

Viešųjų darbų atlikimo elektroninė registravimosi ir apskaitos sistema apjungtų pataisos inspekcijas bei įstaigas, organizacijas ar institucijas, kuriose nusikaltę asmenys atlieka viešuosius darbus. Šios elektroninės sistemos pagalba būtų fiksuojama asmens tapatybė, darbo atlikimo laikas bei kiekis. Įdiegus elektroninę registravimosi viešųjų darbų atlikimo įstaigoje bei atliktų darbų žiniaraščių pildymo sistemą, būtų išvengiama nesklandumų, sukčiavimų, skatinama nusikaltusiojo asmens atsakomybė.

3.5. SEPNA teikimo techniniai sprendimai

Elektroninių paslaugų teikimo įgyvendinimui reikalinga techninė įranga, kuria pirmiausiai turi būti aprūpintas personalas. Viešuosius interneto prieigos taškus turi tik 4 Kalėjimų departamentui pavaldžios įstaigos, iš kurių daugiausiai – 13 – yra Mokymo centre, 7 – Laisvės

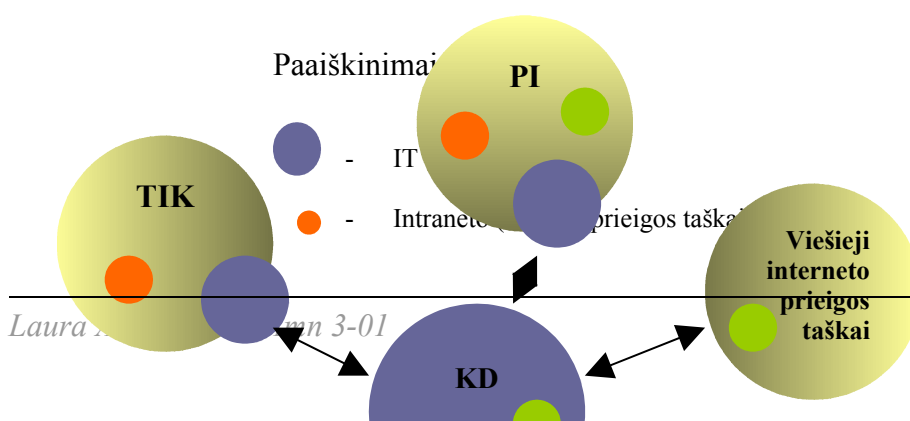
atėmimo vietų ligoninėje, 5 – Kybartų atvirojoje kolonijoje ir 1 – Vilniaus regiono pataisos inspekcijoje. Visose įstaigose, taip pat ir Kalėjimų departamente darbuotojų skaičius yra didesnis negu kompiuterizuotų darbo vietų skaičius. Ne visi kompiuteriai yra įjungti į tinklą; ne visi darbuotojai, dirbantys su kompiuteriu, turi elektroninį pašta; nėra centralizuotos sistemos duomenų apsaugai; nėra užtikrinama informacinių technologijų sauga; įstaigos neturi specializuotų programų savo veiklai.

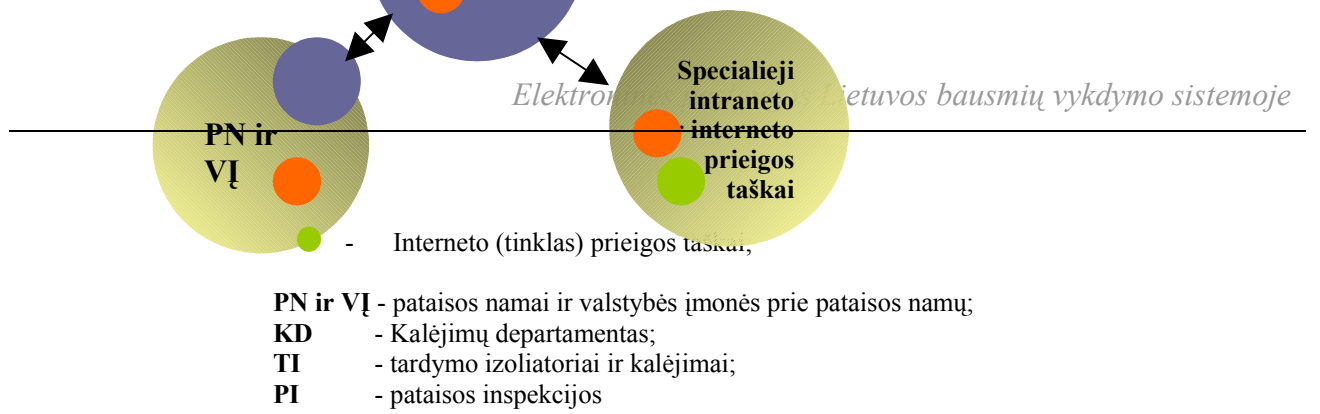
Plečiant informacines technologijas bei diegiant Kalėjimų departamento teikiamas elektronines paslaugas, labai svarbu sujungti geografiškai nutolusius Kalėjimų departamento administracinį centrą ir jam pavaldžias įkalinimo įstaigas bei pataisos inspekcijas. Taip pat suteikti galimybę išoriniams vartotojams (Interneto naudotojams) naršyti Kalėjimų departamento interneto puslapyje, susipažinti su skelbiama informacija, gauti atsakymus į paklausimus ar kitas elektronines paslaugas.

Norint teikti pataisos inspekcijų e. paslaugas, reikalinga įdiegti vieningą, centralizuotą Kalėjimų departamento Pataisos inspekcijų skyriaus ir jam pavaldžių įstaigų informacinę sistemą, atvirą integracijai su kitomis sistemomis, dirbančią realiame laike, kuri užtikrintų pilną ir kokybišką elektroninių paslaugų, skirtų nusikaltusiems asmenims teikimą. Tokia pati sistema turi būti įdiegta ir Įskaitos skyriui, kuris kontroliuoja laisvės atėmimo bausmių atlikimo organizavimą.

Specializuotų elektroninių paslaugų naudojimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje užtikrinimui turi būti sukurtas organizacijos vidinis interneto technologijomis ir Web protokolais paremtas tinklas – intranetas, užtikrinantis priėjimą prie teikiamų paslaugų tik autorizuotiems asmenims, kuriems suteikta tokia teisė.

Užtikrinus kokybišką interneto ir intraneto tinklo veiklą, reikalinga įrengti specialiuosius interneto prieigos taškus laisvėje ir intraneto prieigos taškus įkalinimo įstaigose. Priklausomai nuo to, koks bus pasirinktas SEPNA teikimo modelis, specialiuosius interneto prieigos taškus tikslinga įrengti pataisos inspekcijų skyriuose, rajonų paštų skyriuose, ar įstaigose, kurias dažniausiai lanko darbe apibrėžta tikslinė grupė. Intraneto prieigos taškus siūloma įrengti kiekvienoje kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo įstaigoje (23 paveikslas). Prieigos taškų kiekis nustatomas atsižvelgiant į įstaigos pobūdį, joje laikomų nusikaltusių asmenų skaičių bei į kitus objektyvius reikalavimus.

23 paveikslas. *Interneto ir Intraneto prieigos taškų išdėstymas įstaigose bei nepriklausomai nuo jų.*

SEPNA teikimo projektas neabejotinai turi būti įgyvendinamas etapais. Šalia nustatytų prioritetų specializuotų elektroninių paslaugų teikimui, būtina išskirti ir prioritetines nusikaltusiųjų asmenų grupes. Viena prioritetinių grupių yra nepilnamečiai nusikaltę asmenys, todėl siūloma SEPNA bandomuosius modelius orientuoti į šią grupę ir juos įdiegus atlikti išsamius tyrimus, reikalingus SEPNA plėtrai.

Siekiant projekte numatytų rezultatų, labai svarbu užtikrinti, kad nuteistieji būtų tinkamai motyvuoti ir jiems būtų laiku suteikta socialinė informacija. Todėl prieš pradėdant SEPNA diegimą, būtina parengti Nuteistųjų informavimo ir motyvavimo programą, kurios pagalba nusikaltusieji asmenys būtų supažindinami su jiems suteikiamų galimybių naudotis informacinėmis technologijomis svarba bei gaunama nauda.

4. IŠVADOS

1. Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims pritaikymas bei diegimo galimybės nebuvo nagrinėjamos dėl tokių priežasčių kaip paslaugų nusikaltusiems asmenims prieinamumas, duomenų apsauga, visuomeninė izoliacija ir skurdi motyvacija.
2. Vykstant bausmių vykdymo politikos reformai, vis labiau atkreipiamas dėmesys ne į nusikaltusių asmenų priežiūrą ir elgesio kontrolę, bet į socialinę rehabilitaciją bei pagalbą jiems integruojantis į visuomeninį gyvenimą.
3. Asmenys, atliekantys bausmę pataisos įstaigose, yra visiškai izoliuoti nuo visuomenės bei virtualaus pasaulio, jiems draudžiama naudotis internetu, todėl būtina kurti naujus ar keisti galiojančius teisės aktus, papildant juos nuostatomis dėl informacinių technologijų naudojimo įkalinimo įstaigose.
4. Elektroninė paslaugos nusikaltusiems asmenims lygintinos su viešosiomis elektroninėmis paslaugomis gyventojams, tačiau jas diegiant turi būti atsižvelgiama į būtiniausių paslaugų minėtiems asmenims pobūdį bei jų teikimo specifiką.
5. Lietuvos bausmių vykdymo sistemą veikiantys išoriniai (valstybės strateginiai tikslai, socialinė, bausmių vykdymo, informacinės visuomenės plėtros, ekonominė politika bei kultūriniai ir technologiniai) veiksniai sąlygoja elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims pritaikymo bei teikimo galimybes ir svarbą.
6. SEPNA teikimo prioritetai išskiriami atsižvelgiant į Lietuvoje atliktus viešųjų paslaugų teikimo tyrimus, Europos sąjungos šalyse diegiamų specializuotų elektroninių paslaugų kalinamiesiems asmenims modelius, bei asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bei su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, taip pat asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmes gyvenimiškus būtiniausius poreikius.
7. Kalėjimų departamento bei jam pavaldžių įstaigų struktūrinių padalinių teikiamos paslaugos išskiriamos išnagrinėjus struktūrinių padalinių nuostatus, o jų perkėlimas į elektroninę erdvę glaudžiai siejamas su

- nusikaltusių asmenų teisės aktais reglamentuojamomis teisėmis bei naudojimosi jomis galimybėmis.
8. Siekiant nustatyti SEPNA diegimo eiliškumą, vadovaujantis bausmių vykdymo sistemos prioritetų, asmenų, galinčių naudotis SEPNA, dalies, naudojimosi SEPNA dažnumo bei nusikaltimų skaičiaus pokyčio įkalinimo įstaigose kriterijais, išskiriami specializuotų elektroninių paslaugų prioritetai ir pagal juos paslaugos suskirstomos į keturis diegimo etapus.
  9. Pirmajame etape siekiama diegti didžiausią teigiamą įtaką socialinei nusikaltusių asmenų reabilitacijai ir integracijai į visuomenę darančias e.darbo, e.mokymosi, e.informacijos ir e.kreipimosi paslaugas.
  10. Antrojo etapo paslaugos – e.biblioteka, e.sveikata ir e.psichologas bei e.teismas – tai indėlis sprendžiant nusikaltusių asmenų socialinės adaptacijos problemas bei humanizuojant bausmės atlikimo sąlygas.
  11. SEPNA, numatytomis diegti trečiajame ir ketvirtajame etapuose (e.parduotuvė, e.sąskaitos, e.dokumentai, e.leidimai ir e.ataskaitos) siekiama, kad kuo dažniau būtų išvengiama nesklandumų, sukčiavimų, skatinama nusikaltusiojo asmens atsakomybė.
  12. Elektroninių paslaugų įgyvendinimui reikalingos informacinės technologijos, kurios pagalba būtų sujungti geografiškai viena nuo kitos nutolusios bausmių vykdymo sistemos įstaigos, galinčios komunikuoti Intraneto pagalba.
  13. Siekiant pilnaverčio naudojimosi SEPNA, būtina sukurti efektyvią nusikaltusių asmenų informavimo bei motyvavimo programą.
  14. Šiuolaikinių informacinių technologijų pagalba įdiegtais inovaciniais metodais ir priemonėmis sukuriama galimybės padidins bausmę atliekančių ir ją atlikusių asmenų užimtumo gebėjimus ir perspektyvas.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Blaževičius J., Dermontas J., Stalioraitis P., Usik D. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. – Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2004.
2. Čėsna R. Šttilis D. Kompiuterinės informacijos ir elektroninių dokumentų apsauga viešajame administravime. – Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2004.
3. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka. – Kaunas: Technologija, 1997.
4. Petrauskas R. Informacinių technologijų taikymas viešajame administravime. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
5. Stalioraitis P. Laisvės atėmimo bausmės reguliavimas tarptautiniuose teisės aktuose: mokomasis metodinis leidinys. – Vilnius: LTA, 1999.
6. Švedas G. Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis: mokomoji priemonė. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
7. Švedas G. Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
8. Žalimienė L. Socialinės paslaugos. – Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003.
9. Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3084.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 143 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. spalio 25 d. nutarimo Nr. 1179 „Dėl Nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2001-2004 metų programos patvirtinimo" pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 23-709.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 229 „Dėl Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 20-652.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugpjūčio 10 d. nutarimas Nr. 984 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strateginio plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 71-2534.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 „Dėl Elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 2-54.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 485 „Dėl Asmenų, įrašytų į pataisos inspekcijų įskaitą, priežiūros, kontrolės ir socialinės paramos jiems teikimo, pataisos inspekcijų veiklos ir materialinio aprūpinimo gerinimo 2004-2007 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2396.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 1625 „Dėl informacijos technologijų saugos valstybinės strategijos ir jos įgyvendinimo plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 110-4006.
16. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.
17. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 113-5029.
18. Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII-810 „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo // Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1736.
19. Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. gegužės 24 d. rezoliucija „Dėl žinių visuomenės ir žinių ekonomikos plėtros Lietuvoje prioritetinių darbų“ // Valstybės žinios. 2001, Nr.48-1662.
20. Teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 194 „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 76-3498.
21. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 4/07-79 „Dėl programos, metodinių rekomendacijų ir dokumentų formų, susijusių su pataisos inspekcijų veikla, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 48-2147.
22. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2004–2006 metų strateginis veiklos planas. Pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 27 d. nutarimu Nr. 70 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 18-520.
23. Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. rugsėjo 24 d. įsakymas Nr. 4/07-174 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2001 m. gruodžio 27 d. įsakymo Nr. 112 „Dėl asmenų, kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų, teisinio ir socialinio švietimo programos patvirtinimo“ pakeitimo“.

24. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 24 d. įsakymas Nr. 4/07-132 „Dėl tipinės naujai atvykusių į pataisos įstaigą nuteistųjų adaptacijos programos ir tipinės nuteistųjų integracijos į visuomenę programos patvirtinimo“.
25. Europos kalinimo įstaigų taisyklės. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R (87), priimta 1987 m. vasario 12 d., ir aiškinamasis memorandumas. – Strasbūras, 1987.
26. Europos Tarybos Ministrų komiteto 1999 m. rugsėjo 30 d. rekomendacija Nr. R (99) 22 „Dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos mažinimo“.
27. Tipinės minimalios elgesio su kaliniais taisyklės // Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1991.
28. Pagrindiniai elgesio su nuteistaisiais principai // Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 45/111, 1990.
29. Principų, kuriais siekiama apsaugoti nesvarbu kokia forma suimtus ar kalinamus asmenis, sąvadas // Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 43/173, 1988.
30. Minimalios standartinės taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklės) // Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 45/110, 1990.
31. Medicinos etikos principai // JTO Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr.37/194.
32. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1991.
33. Konvencija prieš kankinimą ir kitokią žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą // Valstybės žinios. 1998, Nr. 86-2393.
34. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (83) 7 Valstybėms-narėms dėl visuomenės dalyvavimo nusikalstamumo prevencijos politikoje // 361-asis Ministrų Komiteto ministrų pavaduotojų posėdis, 1983.
35. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (89) 12 Valstybėms-narėms dėl bendrojo lavinimo kalėjimuose // 429-asis Ministrų Komiteto ministrų pavaduotojų posėdis, 1989.
36. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
37. Europos socialinė chartija // Valstybės žinios. 2001, Nr. 49-1704.

38. Pataisos sistemos vaidmuo ir vertybės // Kanados ir Lietuvos pataisos projekto informacinis leidinys. 1999, Nr. 3.
39. Tūkstantmečio plėtros tikslų nacionalinė analizė. Bendra Lietuvos vertinimo apžvalga // Jungtinės Tautos, 2002.
40. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002 – 2003 m.: žinios, informacija, technologijos ir žmogaus socialinė raida // Vilnius: Jungtinių tautų vystymo programa, Socialinės politikos grupė, Atviros Lietuvos fondas, 2003.
41. CPT bendrųjų ataskaitų „svarbiausieji skyriai“..Europos komitetas prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) // Strasbūras, 1999.
42. Elektroninių viešųjų paslaugų modelio įgyvendinimo aprašymas // Informacinės visuomenės plėtros komitetas.
43. 2002 m. tyrimo „Informacinių technologijų panaudojimas valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose;“ ataskaita // Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
44. Abraitis V., Otas A. Informacijos privatumas ir sauga Lietuvos internete // KTU, Kompiuterių katedra, 2002.
45. Duobinienė G., Kučiukas V., Štreimikis A., Targamadžė A. Litnet ir Lietuvos virtuali biblioteka // Lietuvos akademinė bibliotekų asociacija, Kauno technologijos universitetas. Kaunas, 2000.
46. Gustaitytė V. Ligos istorijos - elektroninėse pacientų kortelėse // Kauno diena, 2004 m. rugpjūčio 11 d.
47. Švedas G. Dabartinė baudžiamoji politika Lietuvoje // Teisės problemos, 1997, Nr. 4.
48. <http://www.ivpk.lt/>
49. <http://www.nplc.lt/>
50. http://www.fedcourt.gov.au/ecourt/ecourt_strategy.html
51. <http://www.lawyersweekly.com.au/articles>
52. <http://www.hmprisonservice.gov.uk>
53. http://dbs.cordis.lu/fep-cgi/srchidadb?CALLER=WN_HOME_EN&ACTION=R
54. <http://www.prisonerseducation.org/main.htm>
55. <http://www.heroproject.org/SHWebclass.asp?WCI=ShowDoc&CatID=1>
56. <http://www.human-project.ws>
57. <http://www.prison.org/index.shtml>
58. http://prisonactivist.org/?q=taxonomy_menu/9/27/36
59. <http://www.kalejimudepartamentas.lt/>

60. <http://www.prison.lt/>
61. <http://www.prpi.lt/>
62. <http://www.vrpi.lt/>
63. <http://www.srpi.lt/>
64. <http://www.icclr.law.ubc.ca/>
65. <http://www.prisonstudies.org/>

SANTRAUKA

Lietuvoje ir Europos Sąjungoje intensyviai vyksta bausmių vykdymo sistemos reformos procesai. Nusikaltusių asmenų pataisos procese vis labiau atkreipiamas dėmesys ne į jų priežiūrą, elgesio kontrolę, bet į socialinę rehabilitaciją, pagalbą jiems padedant integruotis į visuomeninį gyvenimą, kuriame didžiulis dėmesys skiriamas galimybėms naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis. Asmenys, atliekantys bausmę pataisos įstaigose, yra visiškai izoliuoti nuo visuomenės bei virtualaus pasaulio, dėl ko patys negali išsiugdyti tinkamų gebėjimų. Šio darbo tikslas – įvertinti elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims pritaikymo ir teikimo galimybes Lietuvoje, siekiant efektyvesnės šių asmenų socialinės rehabilitacijos bei reintegracijos į visuomenę.

Darbe nagrinėjami išoriniai SEPNA diegimą skatinantys faktoriai, pateikiami šių paslaugų ypatumai ir skirtumai nuo viešųjų elektroninių paslaugų gyventojams. Remiantis Europos Sąjungos šalyse vykdomų projektų patirtimi, apibrėžus Kalėjimų departamente siūlomas teikti elektronines paslaugas bei įvertinus šių paslaugų teikimo naudingumą bei efektyvumą, siūloma 13 elektroninių paslaugų nusikaltusiems asmenims. Įvertinus darbe apibrėžtus prioritetus, paslaugas siūloma diegti keturiais etapais. Siūlant SEPNA teikimo modelius, atsižvelgiama į viešųjų elektroninių paslaugų gyventojams modelius. Investicijomis į Kalėjimų departamento informacines technologijas siekiama sukurti Lietuvos bausmių vykdymo sistemos bei su ja susijusias įstaigas, įrengti SEPNA paslaugų teikimui reikalingus specialiuosius interneto prieigos bei intraneto prieigos taškus.

Siekiant projekte numatytų rezultatų, labai svarbu užtikrinti, kad nuteistieji būtų tinkamai motyvuoti ir jiems būtų laiku suteikta socialinė informacija. Todėl prieš pradėdant SEPNA diegimą, būtina parengti Nuteistųjų informavimo ir motyvavimo programą

Šiuolaikinių informacinių technologijų pagalba įdiegtais inovaciniais metodais ir priemonėmis sukuriama galimybė padidins bausmę atliekančių ir ją atlikusių asmenų efektyviai reintegruoti į įtakojamą informacinės visuomenės plėtros ir sparčiai kintančią visuomenę.

SUMMARY

The penitentiary system in Lithuania and European Union is in progress for the present. Attention is giving not for the supervision and surveillance of offenders and treatment control, but for the effective rehabilitation and reintegration back to the society. The main intention of penitentiary system is the contribution for offenders to rehabilitate to the society with paying high attention enable them to use modern information society technologies (IST).

Offenders being in closed and opened prisons are separated from society and virtual world, and this is the reason they can not acquire abilities to fill there requirements.

The goal of this research is to evaluate facilities of specialisation and offering of e.services for offenders. In this work under consideration are external factors, contributing the implementation and installation of SESFO, presented singularities and differences of them in compare with public e.services.

With reference to the EU experience and after the estimation of SESFO utility, 13 e.services for offenders are marked. SESFO are divided according to the national priorities to the four levels of implementation and installation. Investment to the IT of Prison department will give possibilities to equip the internet and intranet access points.

For the best results is necessary to create the Programme of motivation and briefing of offenders.

An information society technology project is exploring new ways of rehabilitating offenders through the use of health promotion, learning and other special e.services for offenders.